

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

JASMINA BOGILOVIĆ

CYBERFEMINIZEM

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

JASMINA BOGILOVIĆ

Mentor: doc. dr. Franc Trček

Somentor: izr. prof. dr. Tina Kogovšek

CYBERFEMINIZEM

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA 2008

ZAHVALA:

*Hvala mentorju in somentorici za vso pomoč, koristne napotke in za prijetno sodelovanje.
Hvala mamici, tati, Sabini, dedku in babici, ker mi prisluhnejo, me spodbujajo in stojijo ob strani.*

Hvala vsem prijateljicam in znancem, ki so se odzvali intervjujem in odločilno doprinesli k kakovosti te naloge.

*Hvala vsem sodelavcem za razumevanje in podporo
Hvala tudi vsem ostalim, ki so ves ta čas verjeli vame..*

CYBERFEMINIZEM

Cyberfeminizem obravnava in raziskuje nove možnosti in trende, ki so se uveljavili z novo tehnologijo. Ženskam pa novi virtualni in kompleksni svetovi ponujajo nove poti, zato so ideologije in razprave o modernem feminizmu potrebne, saj tehnologija oblikuje položaj žensk. Dileme, ki se pojavljajo, so predvsem ali moški še vedno tradicionalno v večji meri uporabljajo internet ter način uporabe interneta po spolu. Nadalje nas je zanimala je tudi uporaba interneta glede na starost, dohodek ter izobrazbo in kakšni so trendi uporabe interneta po spolu. Kakšen strah in tveganje predstavlja internet nekaterim? V empiričnem delu so predstavljene nekatere ameriške in evropske raziskave, ki skušajo odgovoriti na omenjena vprašanja. Največ pozornosti pa smo namenili polstrukturiranemu intervjuju. Ta obravnava tematiko uporabe mnenja bolj poglobljeno, saj se osredotočamo ponovno na položaj žensk in na vpliv interneta na njihovo življenje. Z interpretacijo le teh bomo preverjali domnevi, da starost in izobrazba vplivata na mnenje uporabnic interneta.

Ključne besede: feminizem, cyberfeminizem, kibernetični prostor, kibog, cyberpank.

CYBERFEMINISM

Cyberfeminism is looking into new possibilities and trends, which came by new technology. New virtual and complex worlds are offering women new ways, that is why it is ideologies and of debate concerning modern feminism of necessary, because technology forms position of women. Dilemmas, that occur are above all or males are using Internet traditionally in larger degree still and manner of use of internet round gender. Further more we were also interested in use of Internet considering age, income and education and how trends are showing uses of Internet round gender. What kind of fear and hazard introduces Internet to some? Some American and European researches are introduced in empirical part, that they try to answer mentioned questions. We devoted most attentions to halfstructured interview, that treatment theme of use opinion more deepened, because we are concentrating on position of women again and impact of Internet on their life. With interpretation only with of these will be checking to assumption, that age and education influence opinion of users of internet.

Keywords: feminism, cyberfeminism, cyberspace, cyborg, cyberpank.

KAZALO

1. UVOD	7
2. TEORETIČNI DEL	9
2.1 OPREDELITEV FEMINIZMA	9
2.2 ZGODOVINSKI PREGLED RAZVOJA FEMINIZMA	11
2.2.1 LIBERALNI FEMINIZEM	13
2.2.2 RADIKALNI FEMINIZEM	14
2.2.3 MARKSISTIČNI IN SOCIALISTIČNI FEMINIZEM	14
2.2.4 EGZISTENCIALNI FEMINIZEM	15
2.2.5 ČRNSKI FEMINIZEM	15
2.2.6 EKO FEMINIZEM	16
2.3 CYBERFEMINIZEM	17
2.3.1 ŽENSKÉ IN TEHNOLOGIJA	21
2.3.2 ŽENSKÉ V INTEGRIRANEM VEZJU	23
2.3.3 GRRRLS	25
2.4 KIBERNETSKI PROSTOR	26
2.4.1 IDENITETA V KIBERNETSKEM PROSTORU	28
2.5 KIBORG	30
2.5.1 KIBERPANK	33
2.6 SKLEP TEORETIČNEGA DELA	35
3. EMPIRIČNI DEL	37
3.1 RAZISKAVA EUROSTAT	37
3.2 RAZISKAVA STATISTIČNEGA URADA REPUBLIKE SLOVENIJE	38
3.3 RAZISKAVA RIS	41
3.4 RAZISKAVA eMARKETER	42
3.5 RAZISKAVA PEW / INTERNET	43
3.5.1 »ONLINE« DEJAVNOSTI	44
3.5.2 TVEGANJE IN STRAH PRED INTERNETOM	48
3.6 POLSTRUKTURIRANI INTERVJU	50
3.6.1 OPIS METODE	50
3.6.2 REZULTATI RAZISKAVE	51
3.6.2.2 PREDNOSTI INTERNETA	52
3.6.2.3 UPORABA INTERNETA	53
3.6.2.4 VPLIV INTERNETA NA POLOŽAJ ŽENSK	55
3.7 SKLEP EMPIRIČNEGA DELA	56
4. ZAKLJUČEK	58

5. LITERATURA.....	60
PRILOGE:.....	64
Priloga A: Polstrukturirani intervju.....	64
Priloga B: Opis vzorca	65
Priloga C: Prepisi intervjujev	66

Kazalo tabel:

Tabela 2.3.1. 1: Informatika dominacije	21
Tabela 3.1. 1: Odstotek žensk in moških po starostnih skupinah, ki so uporabili internet vsaj enkrat na dan ali vsak dan v zadnjih treh mesecih v EU-25	37
Tabela 3.1. 2: Primerja med SLO – povprečjem EU. Indeks računalniške pismenosti po spolu in starosti, 2006	38
Tabela 3.2. 1: Redni uporabniki interneta po starosti, Slovenija 1. četrletje 2004 – 1. četrletje 2007.....	39
Tabela 3.2. 2: Primerjava raziskave SURSa in RISa - ocene deleža mesečnih uporabnikov interneta.....	40
Tabela 3.4. 1: Demografski profil odraslih ameriških uporabnikov po povprečnem času preživetem na dan na internetu, januar 2008 (v minutah).....	42
Tabela 3.5.1. 1: Internetne aktivnosti, ki jih v isti meri opravljajo ženske in moški	44
Tabela 3.5.1. 2: Različne aktivnosti, ki jih opravljajo moški in ženske na svetovni splet.....	45
Tabela 3.5.1. 3: Aktivnosti in trendi : razlika pri uporabi interneta po spolu	47
Tabela 3.5.2. 1: Ovire za neuporabo interneta, primerjava RIS – PEW INTERNET	48

Kazalo slik:

Slika 3.3.1: Uporaba interneta.....	41
Slika 3.6.2.1: Grafični prikaz starosti uporabnic v odstotkih.....	51

1. UVOD

Uporaba novih informacijsko komunikacijskih tehnologij skokovito narašča. Omogočajo nam nemoteno delovanje in ne znamo si več predstavljati življenja brez njih. Ravno zaradi te prepletenosti mnoge postmodernistične razprave opisujejo nastali nov položaj v odnosu človek – tehnologija. Ali sploh še obstaja meja in razlika med človekom in tehnologijo? Saj, če dobro pomislimo, smo si čedalje bolj podobni, človek je vse bolj avtomatiziran, tehnologija pa vse bolj, kot pravi Donna Haraway, vznemirljivo živa. Ko je le-ta meja zabrisana, se pojavi kiborg.

Ker je tema izredno zanimiva in je v današnjem času predmet številnih diskusij, smo si jo izbrali za diplomsko nalogo. V nalogi bomo skušali raziskati kakšna je uporaba interneta glede na spol. Zanima nas predvsem kakšen odnos imajo danes ženske do svetovnega spleta. V empiričnem delu bomo podrobneje analizirali njihovo mnenje o internetu glede na izobrazbo in posamezne generacije.

Diplomska naloga je torej sestavljena iz teoretičnega in empiričnega dela. V teoretičnem delu se prvi sklop nanaša na strnjen zgodovinski razvoj feminizma ter opis ključnih prelomnic. Opisali bomo tudi različne smeri feminizma, ki so se skozi razna obdobja razvile. Prav med zadnjimi pogledi feminizma spada cyberfeminizem. Drugo poglavje bomo posvetili cyberfeminizmu. Ključne dileme, ki se pojavljajo pri cyberfeminizmu so: kaj pravzaprav internet prinaša ženskam, kakšen je odnos med ženskami in tehnologijo, kakšen položaj v družbi imajo dandanes ženske in kako so ženske prisotne na internetu.

Cyberfeminizem se v bistvu med drugim tudi nanaša na avtorja, ki deluje v kibernetnem prostoru. V tretjem poglavju si bomo pogledali kje smo pravzaprav, ko smo v kibernetnem prostoru, kakšno identiteto prevzamemo ali se identiteta razlikuje po spolu, ali ženske drugače komunicirajo na internetu kot moški.

Ena od utemeljiteljic cyberfeminizma razvije ironični politični mit o kiborgu. Vizija kiborga D. Haraway je na kratko povzeta v petem podpoglavju. Kiberpank junaki, kot so RoboCop ali znamenita vloga Linde Hamilton kot Sarah Connor v filmu Terminator, so v bistvu kiborgi.

Ob začetku raziskave smo si postavljali različna vprašanja. Ali moški še vedno tradicionalno v večji meri uporabljajo internet? Kako se uporaba interneta razlikuje po starosti, dohodku ter izobrazbi? V katero smeri gredo trendi uporabe interneta po spolu? Kakšen strah in tveganje predstavlja internet nekaterim? Odgovore na zastavljena vprašanja bomo poskusili razčleniti s pomočjo različnih raziskav, ki so jih izvedli eMarketer, RIS, EUROSTAT, Statistični urad Slovenije in Pew Internet.

Pri preverjanju domnev smo se do neke mere oprli tudi na raziskavo iz leta 2001 »Življenjski stili v medijski družbi«. Na vzorcu 1213 anketirancev so preverjali odvisnost uporabe interneta od posameznikove izobrazbe, starosti, dohodka in geografske lokacije gospodinjstva. Rezultati raziskave so pokazali, »da je uporaba interneta v vzorčni populaciji spodbujena z višjo izobrazbo in višjim dohodkom, znižuje pa se s starostjo in deloma tudi z neurbanostjo. Tisti respondenti, ki so mlajši, visoko izobraženi, ki imajo višje dohodke in živijo v urbanih okoljih, uporabljajo internet v večji meri kot ostali.« (Oblak 2002: 110).

Cilj empiričnega dela pa bo poglobljen vpogled v stališča in mnenja uporabnic interneta. Le – tega se lotevamo s kvalitativno raziskavo, izvedeno med desetimi posameznicami. Za raziskovalno metodo v empiričnem delu bomo uporabili polstrukturirani intervju. Z interpretacijo le teh bomo preverjali domnevi, da starost in izobrazba vplivata na mnenje uporabnic interneta. Menimo, da so mlajše precej dovezetnejše za internet ter, kot kažejo številne raziskave, vse pogostejše uporabnice. Zato predvidevamo, da jim je internet bolj olajšal življenje tudi zaradi samega študija. Prav tako domnevamo, da bolj izobražene, ki intenzivnejše uporabljajo internet na delovnem mestu, posledično verjetno nimajo občutka, da bi ženske manj uporabljale internet. Zato bomo preverili hipotezo: bolj izobražene menijo, da internet uporabljajo enako ženske kot moški.

2. TEORETIČNI DEL

2.1 OPREDELITEV FEMINIZMA

Uvodoma želimo predstaviti kako se je pravzaprav feminizem¹ razvijal in kaj pravzaprav pomeni. Pojem feminizem ima mnogo opisov in značilnosti. Uporablja se tako v vsakdanjem življenju kot v strokovnih krogih. Skratka, je kompleksen pojem in vsak posameznik si ga razlaga drugače. Teorije feminizma so se skozi določena časovna obdobja spreminjale. Možno ga je razlikovati po vsebini ali po zgodovinskih obdobjih.

Zametki ženskega gibanja² so v razsvetljenstvu, saj ga je spodbudila francoska revolucija. »Leta 1791 je Olympe de Gournay z *Deklaracijo o pravicah ženske in državljanke* namreč nedvoumno izrazila zahtevo, da je treba načelo enakosti upoštevati za oba spola.« (Jogan, 2001: 229). V 18. stoletju so ženska gibanja ustanovljale samostojne ženske organizacije, ali pa so delovala v okvirih političnih strank. Skozi čas se je žensko gibanje zavzemalo tudi z drugimi oblikami neenakopravnosti, in sicer na začetku se je predvsem bojevalo proti rasnem, nacionalnem in razrednem, »v drugi polovici 20. stoletja se povezuje tudi z okoljskim gibanjem.« (glej stran 10) (Jogan 2001: 229). »V 19. stoletju se je žensko gibanje razvijalo predvsem v Evropi in severni Ameriki«, (Jogan 2001: 229) svetovno razsežnost gibanja je bila dosežena v 20. stoletju. Ker pa se je feminizem vse bolj širil in razvijal, je postajal vse bolj razdrobljen in razcepljen. Na eni strani je vodilna struja »zagovarjala družbeno enakost med spoloma in težila k odpravljanju različnih oblik diskriminacije žensk«, (Jogan 2001: 229) na drugi strani pa je manjšinska, bolj konzervativna, izpostavljala razlike, ki temeljijo zlasti na področju materinstva in drugih posebnosti žensk. »Glede na razredno neenakost je bila zlasti prva struja razvejena na liberalno in radikalno krilo, druga struja pa je v glavnem homogeno konzervativna.« (Jogan 2001:229). Konzervativno smer je podpirala in jo še zdaj predvsem katoliška Cerkev in podobno usmerjene stranke. V Evropi konec 19. stoletja je prišlo do ločevanja reformistične strategije (nosilke so bile meščanske organizacije) in revolucionarno odpravljanje podrejenosti žensk (delovala v okviru razrednega delavskega

¹ »Izraz feminizem izhaja iz poznega 19. stoletja, in sicer iz Francije. Čeprav izvor ni docela raziskan, ga pripisujemo Charlesu Fourierju. Prva ženska, ki je sebe imenovala feministka, je bila francoska advokatinja Hubertine Auclert, ki je začela izraz uporabljati v svojem časopisu *La Citoyenne*. Na koncu 19. Stoletja so začeli izraz feminizem uporabljati vse od Grčije do Kube. Termin so hkrati začeli vpeljevati tudi v slovenski besednjak.« (Leskošek v Božič 2004: 185).

² »Žensko gibanje je kolektivno organizirano delovanje za spreminjanje položaja žensk.« (Jogan 2001: 229).

boja). Konec 20. stoletja pa pride do razkola, in nastaneta socialistični in liberalni feminizem (Jogan 2001:229).

Kot rečeno, se je žensko gibanje razdrobilo v razne smeri, še zlasti pa v Evropi od zadnjih desetletjih 20. stoletja. Nastalo je radikalno žensko gibanje (»osvobajanje žensk«) in ozko reformistična smer (»feministično«³). Vendar »konec 20. stoletja prihaja do večje strpnosti med obema strujama ženskega gibanja, ki ga večinoma označujemo s skupno oznako kot »feministično« ali preprosto »feminizem«.« (Jogan 2001: 230).

Tradicionalno se žensko gibanje deli na »feminizem prvega vala« (do šestdesetih let 20. stoletja) in »drugega vala« (od konca 60-tih let naprej). »V prvem valu si je žensko gibanje prizadevalo zlasti za enake pravice žensk v primerjavi z moškimi na ekonomskem, političnem in socialnem področju, v drugem valu pa je poudarek na celovitem ustvarjanju okoliščin za enake možnosti uresničevanja pridobljenih pravic ter na prizadevanjih za nove pravice (npr. spoštovanje dostojanstva in nedotakljivost na delovnem mestu, pravica do nenasilja v zasebnem in javnem življenju, itd.)« (Jogan 2001: 230).

Feminizem prvega vala je predvsem odpravil očitno diskriminacijo na pravno formalnem področju. Cilj gibanja je vključevanje problematike spolov v vsa področja. Posledično je imelo gibanje učinek na akademsko izobraževanje, saj je omogočalo množično vstopanje žensk. To pa je pomenilo, da postopno povečanje »politične moči žensk in globalno organizirano delovanje.« (Jogan 2001: 230).

Vendar je bil feminizem drugega vala »neviden«. Šele od konca 60.-tih let 20. stoletja je gibanje oživel in nakazovalo inovativnost. Kljub temu novejša raziskave kažejo, da moderni feminizem izpostavlja teme in vprašanja, ki so bila v veliki večini postavljena že v začetkih gibanja. Področje regulacije rojstev, vprašanje neenakih plač, svobodnega razpolaganja s telesom, itd. (Jogan, 2001: 231). Za vse neenakosti in krivice lahko krivimo napačno vzgojo in družbene razmere, ne pa odnos med moškim in ženske. (Leskošek 2002: 189).

³ Besedo »Feminizem« so uporabljali tudi v smislu zasmehovanja ali pa kot slabšalno oznako.

2.2 ZGODOVINSKI PREGLED RAZVOJA FEMINIZMA

Čeprav smo si do neke mere že ogledali preteklost feminizma, si sedaj poglejmo le strnjen zgodovinski pregled ključnih dogodkov, da bomo lahko imeli lažjo predstavo o razvoju feminizma (Leskošek 2002: 189):

- L. 1791 Olympe de Ganges objavi deklaracijo o pravicah žensk in državljanke.
- Leto kasneje objavi Mary Wallstenecraft Zagovor pravic žensk, ki vsebuje zahteve, da ženske prejmejo enako plačilo za delo, enako možnost za izobraževanje, itd..
- Leta 1888 je bil ustanovljen mednarodni svet žensk.
- Socialistična ženska internacionala je l. 1910 uvedla praznik za mednarodni dan žena 8. marec.
- Ženske začenjajo dobivati volilno pravico, v mnogih evropskih državah in ZDA po prvi svetovni vojni, pri nas po drugi svetovni vojni.
- Feminizem je oživel konec 60-tih let 20. stoletja. Ukvarja se z rasno, starostno in etnično diskriminacijo. V ZDA so bili vzporedniki ženskega osvobodilnega gibanja razna gibanja kot so: črnski aktivisti, Mladinsko gibanje (razne organizacije študentov) in Mirovno gibanje (protest proti vojni v Vietnamu in kasneje v Kambodži).
- V 70. letih se odpirajo razprave o mehanizmih patriarhata, kulturnih vzorcev, ki nadaljujejo neenakost med spoloma.
- V 80. letih so se širile zapletene teoretične pozicije feminizma. Francoske teoretičarke Julia Kristeva, Luce Irigaray in Helene Cixous Ecriture so odkrile »ženski« svet z vidika razlike in poudarjale drugačnost.
- 90. leta so zaznamovale študije spolne razlike (Gender Studies).

Kljub nekaterim razlikam med ženskimi gibanji, se je vendarle ohranila neka nacionalna raven. V letih 1971 do leta 1978 so se odvijale nacionalne konference ženskega gibanja. Na nacionalnih konferencah so predstavili sledečih sedem pravic za ženske: (Haralambos in Holborn 1995: 646).

Leta 1971:

1. enake plače,
2. enake možnosti pri izobraževanju in zaposlovanju,
3. splav na zahtevo ženske in brezplačna kontracepcija,
4. brezplačni otroški vrtci 24 ur na dan,

Leta 1975:

5. pravna in finančna neodvisnost žensk,
6. odprava diskriminacije lezbijk

Leta 1978:

7. osvoboditev žensk od uporabe fizičnega ali spolnega nasilja moških ali groženj s takim nasiljem.

(Haralambos in Holborn 1995: 646).

Prav zadnja zahteva pod sedmo točko je povzročila prepad med radikalnimi in socialističnimi feministkami, saj so radikalne razumele moško nasilje kot ključno za zatiranje žensk, socialistične feministke pa so bolj podpirale ekonomske dejavnike (Haralambos in Holborn 1995: 646).

Ker zgodovinski pregled feminizma poznamo, si sedaj pogledajmo bistvo feminizma in kako se je zaradi različnih pogledov na rešitve problema neenakopravnosti razdelil na več smeri. Na začetku feministične teorije so si feministke postavljale vprašanja v okviru tradicije feminizma in psihoanalize. Srž iskanja izvora, »ki navdihuje sodobne feministične raziskave, je mnogo več kot gola kronologija. Problem iskanja izvorov je problem ponovnega pregledovanja zgodovine, predelovanja, dopolnjevanja in tudi pisanja »na novo«. Iskanje izvorov pomeni v feminizmu naprej in predvsem iskanje matrilinearnega porekla.« (Bahovec v Božič 2004: 10). Matere in fantazme o izvoru imajo skupno to, da je pri spolnih razlikah nekaj izgubljenega. Pri feministični tradiciji ta izguba nosi obliko nostalgije, vračanje k nemogoči želji in vračanje »k izvoru, ki je vselej že nekaj naknadnega, sekundarnega, izpeljanega.« (Bahovec v Božič 2004: 11).

Bistvo feminizma je dvom o tradiciji ženske in njenega telesa, saj ohranja dvoumnost in razcepljenost. »Feminizem je zahteva po priznanju in hkrati transcendenci obstoječega.« (Bahovec v Božič: 2004:11). Simone de Beauvoir v knjigi *Drugi spol* skuša opisati kako ženska nastane in kaj je iz nje nastalo v zahodni civilizaciji ter kako misliti drugost v patriarhalni družbi. Kritike se nanašajo na njeno idejo o »večno ženskem«. »Lahko sklenemo, da dvoumnost, ambivalentnost, neenoznačnost razmerja do feminizma in feminizma do Simone de Beauvoir drži mesto momentu feministične samorefleksivnosti, zavesti o notranji razcepljenosti feminizma.« (Bahovec v Božič 2004:12). Pri razpravi kakšen je pravi

feminizem in prava mera njega, je ta meja neulovljiva, saj je feminizma ali premalo ali pa že preveč (Božič 2004: 12).

Mnogi feministi se lotevajo reševanja problema enakopravnosti med spoloma na različne načine. Ann Oakley zagovarja ukinitve spolnih vlog, najprej pa je potrebno ukiniti vlogo matere gospodinje. V družbi brez kulturno opredeljenih spolnih vlog ženske lahko razvijejo t.i. moške lastnosti in obratno. Madžarska pisca Vajda in Heller predlagata kolektivno vzgojo otrok v obliki komune oz. kolektivne družine, vendar »komuna nima vrednotnih preferenc glede spolnih odnosov.« Alvin Toffler bi uvedel sistem pro-staršev, ki naj bi bili specializirani za vzgojo otrok kot plačan poklic (Haralambos in Holborn 1995: 644). Kljub vsemu ostaja cilj feminizma »razkrivanje družbenih struktur, ki oblikujejo identitete obeh spolov in okvir odnosov med njima na vseh področjih življenja, ter njihova zamenjava s strukturami, ki ne bodo producirale odnosov dominacije.« (Jeretič 2000: 481).

Ugotovili smo, da se je feminizem skozi zgodovino dolgo časa oblikoval in da se je v določenih obdobjih razdrobil v več smeri. V nadaljevanju si oglejmo nekatere ključne značilnosti:

- liberalnega feminizma,
- radikalnega feminizma,
- marksističnega in socialističnega feminizma,
- egzistencialnega feminizma,
- ekofeminizma in
- cyberfeminizma (glej stran enajst).

2.2.1 LIBERALNI FEMINIZEM

Liberalne feministke so mnenja, da neenakost med spoloma ne koristi nobenemu spolu. Na eni strani mnogo žensk s potencialom ne dobi možnosti, da razvije talent, na drugi strani pa moški nima tolikšnega zadovoljstva s svojimi otroki, kot bi ga lahko imel s tesnejšimi odnosi. S pomočjo zakonodaje in spreminjanja stališč, si želijo ustvariti enake možnosti, zlasti pri izobraževanju (Haralambos in Holborn 1995: 601).

Liberalni feminizem se bori proti vsaki diskriminaciji, tudi, če je koristna ženskam, to je tako imenovana pozitivna diskriminacija. Skratka, osnovna domneva liberalnega feminizma je, da

reforma družbenih vrednot, ki podpirajo preoblikovan pravni sistem, vsaki ženski omogoča uspeh in izboljšanje. Vsaka ženska odloča v svojem imenu, zato liberalne feministke podpirajo pravico za splav, dekriminalizacijo prostitucije, saj ima vsaka ženska pravico do izbora svojega poklica (Zaharijević 2000: 404).

2.2.2 RADIKALNI FEMINIZEM

Radikalni feminizem se je kot nov politični koncept razvil kot odgovor na nezadovoljstvo feministk. Bistvo radikalnega feminizma je, da ima moški politično vlogo zatiralca, ki prisiljuje ženske, da obdržijo ženske vloge. Nadalje radikalne feministke pravijo, da so si moški tisočletja svojo prevlado omogočali in ohranjali s pomočjo mnogih institucij in vrednot kot sredstev zatiranja (zakon, družina, ljubezen, vera, spolno občevanje, prostitucije) (Atkinson v Božič 2004: 13).

Kot že rečeno, radikalni feminizem vidi družbo kot patriarhalno ter moške krivi za izkoriščanje žensk. Ženske so izkoriščane, saj opravljajo brezplačno delo za moške, ko skrbijo za otroke in opravljajo gospodinjska dela. Ključna institucija, ki povzroča zatiranje žensk v modernih družbah, je družina. Radikalna feministka, kot je na primer Shulamith Firestone, zagovarja dejstvo, da zatiranje žensk izvira iz njihove biologije, še posebej, ker rojevajo. Druge oz. drugi pa patriarhat razumejo kot produkt kulture in ne biologije. Separatistične feministke poudarjajo, da bi se ženske morale organizirati neodvisno od moških. Ženske supremacistke pa menijo, da so ženske vredne več kot moški. Patriarhat želijo zamenjati z matriarhatom. Kljub vsemu večina radikalni feministk zagovarja enake cilje kot marksistke in liberalne feministke – enakost med spoloma (Haralambos in Holborn 1995: 600).

2.2.3 MARKSISTIČNI IN SOCIALISTIČNI FEMINIZEM

Bistvo marksizma je v zavračanju subjekta, saj so subjekti oziroma posamezniki le produkti družbenih odnosov. Marx pravi, da je njihova zavest lahko zgolj odtujena. Iz tega sledi, da je marksizem zanikal, da bi člani zatiranih razredov lahko bili subjekti. Ker je marksizem ideološko močno vplival na delavsko gibanje in vse druge politične skupine, je tako zatrl pot vseh zatiranih, da bi se lahko oblikovali kot subjekti. Oglejmo si dve bistveni posledici marksizma glede žensk. Prva posledica je, da je moški dolgo onemogočal, da bi se ženske

oblikovale kot razred, saj gre med moškim in žensko za naravni odnos. Posledično se je razredni konflikt med spoloma skrival pod pojmom naravna delitev dela. Druga posledica je, da ne dopušča ženskam, da bi se formirale kot zgodovinski subjekti, ker ne upošteva dejstva, da je razred sestavljen iz posameznikov (Wittig 2000: 40-44).

V nadaljevanju marksizem kot osnovni vir izkoriščenja žensk ne išče razloge le v moških, ampak tudi v kapitalizmu, saj imajo kapitalisti od tega največ koristi. Strinjajo se z radikalnimi feministkami v pogledu, ki trdi, da je neplačano delo žensk (negovanje otrok in gospodinjstvo) glavni način izkoriščanja. Pojav zasebne lastnine in lastništvo proizvodnih sredstev je povzročil, da ženske nimajo družbene moči. Cilj marksističnega in socialističnega feminizma je komunistična družba, saj bodo potlej proizvodna sredstva skupna lastnina in posledično bodo neenakosti med spoloma izginile. Engels ločuje dve obdobji, in sicer obdobje divjaštva in barbarstva ter civilizacije. Značilnosti najzgodnejšega obdobja razvoja družbe je bilo v prid ženskemu spolu, saj je zasebna lastnina vključevala predvsem preprosto orožje in orodje. Dedovanje je bilo urejeno tako, da se prenaša po ženski strani, saj niso poznali monogamne zakonske zveze in le ženske niso mogle dvomiti o svojem naraščanju. V obdobju civilizacije je že nastala patriarhalna družina, ker so moški želeli večji nadzor nad žensko izbiro partnerjev. (Haralambos in Holborn 1995: 600, 601, 606).

2.2.4 EGZISTENCILANI FEMINIZEM

Egistencialni feminizem se je razvil pod vplivom Simone de Beauvoir na podlagi njene knjige *Drugi spol*. Opisuje, da se v patriarhalnem sistemu (z moškimi vrednoti) obravnavajo ženske kot »druge«. S. de Beauvoir je kritična, saj meni, da ženske postavlja v podrejeni položaj prav normativna razlika med ženskami in moški ter ženski pristanek na »drugost«. (Zaharijević 2000: 406).

2.2.5 ČRNSKI FEMINIZEM

»Brewerjeva meni, da je značilna lastnost črnkega feminizma ta, da preučuje »prepletanje« rase, razreda in spola v oblikovanju življenj in omejevanju življenjskih možnosti črnkih žensk.« (Haralambos in Holborn 1995: 602).

A. Walker je skovala alternativni izraz za črnski feminizem, in sicer vumanizem. Vumanizem k rojstvu prišteva še rasno in razredno izkustvo (Zaharijević 2000: 408).

2.2.6 EKOFEMINIZEM

V drugem valu feminizma se je oblikovala ekofeministična ideologija o »starodavni identiteti narave kot zaščitniške matere«. Zagovornice ekofeminizma so pravile, da »nekontrolirano razraščanje povezanosti med kapitalizmom in tehnologijo na eni in napredkom na drugi strani, skrčilo pomen take narave kot žensk.« (Božič 2004: 16). Za njih je bilo ključnega pomena obnavljanje naravnega in žensko / materinskega, »ki bi ga izkoriščevalsko znanstveno patriarhalno okolje moralo nujno spopasti in sprejeti v svoj diskurz.« (Božič 2004:16).

Ekofeminizem je družbeni in politični projekt, ki je zasnovan na ideji, da obstaja povezanost med »tlačenjem« žensk in degradiranjem narave. Nadalje ekofeministke pravijo, da družbena zavest podpira moško dominacijo. Preučujejo »simbolične, psihološke in etnične vzorce nekonstruktivnega človeškega odnosa do narave. Njihova težnja je, da se ga zamenja s kulturo, ki spoštuje in oblikuje življenje.« (Zaharijević 2000: 409).

Izpostavili bi probleme oziroma dileme, ki so se pojavljale pri feminizmu. Na samem začetku nastopijo v okviru biologije, saj se je postavljalo vprašanje kako oblikovati identiteto ženske, ne da bi bila pod vplivom biologije. Že Freud je smatral ženske kot bitja brez falusa, to se pravi kot manj vredne od moških. Odgovor na Freudove teze je imel Lacan, saj ga ni več zanimala biologija ženske, ampak način mišljenja in izražanja, ki se oblikujeta med socializacijo. Na tej točki se v ospredje postavita psihologija in jezik. Na tem področju (lacanovskem postfreudovski teoriji) so žensko identiteto zasnovali (Nancy Chodorow, Luce Irigaray (glej poglavje tri), Julia Kristeva, Helene Cixous in druge. V naslednji fazi se je pojavila kritika iz sociologije, saj teorije in razprave o ženski identiteti niso zajemale ženske drugih ras in nižjih družbenih razredov, ampak le belke iz srednjega razreda z razvitega Zahoda. Naslednja razprava pa je vključevala polemiko o ženskem subjektu in ženski identiteti, in sicer v večini feminističnih smereh se predpostavlja, da obstaja neko posebno žensko bistvo, nek »metafizični skupek, ki pripada le ženskam (materinstvo pri J. Kristeve, L. Irigaray trdi, da se ženske ne morejo odpovedati svoje ženske posebnosti).« (Tolić 2001: 5-6).

Poglavje o feminizmu bi zaključila z mislimi L. Irigaray, da bi se bitke feministk »lahko vodile na drugačne načine in ne samo preko zahtev za enakost (v svoji različnosti) pravnih pravic obeh spolov« (Irigaray 1995:9). »Ženske morejo uživati te pravice le, če najdejo vrednost v svojem bitju kot ženske in ne samo kot matere. To pa pomeni kritično premisliti stoletja družbeno-kulturnih vrednot in jih spremeniti. Tudi v nas samih (Irigaray 1995:9).

2. 3 CYBERFEMINIZEM

Pravzaprav je težko definirati kaj sploh je cyberfeminizem. Lahko bi rekli, da odgovarja na vprašanje – kako imaginarij kiberkulture vpliva na spreminjanje spolnih in kulturnih identitet. Leta 1991 je termin cyberfeminizem prvič uporabilo avstralsko združenje VSN MATRIX (Josephine Starrs, Julianne Pierce, Francesca da Rimini in Virginia Barratt). Britanska znanstvenica Sadie Plant je izbrala isto besedo za opis feminističnega vpliva na tehnologijo zahodne družbe. Prva internacionalna konferenca cyberfeminizma je bila leta 1997 v Nemčiji, imenovala se je OBN (Old Boys Network⁴). Kmalu se je teorija cyberfeminizma razširila po vsem svetu. Možni razlogi za njegov vzpon so v pesimizmu feminističnih teorij 80 - tih let 20. stoletja, ki so poudarjale moško naravo novih tehnologij v smislu »igrača za fante«. Ker so feministke prepoznale različne vplive tehnologije na posameznikovo življenje (tudi na življenje žensk), so se sodobne feministke distancirale od domnevne feministične tehnofobije. Po desetletjih nasprotovanja tehnologiji so sedaj mnoge feministke našle nove možnosti za nove zapletene tehnološke inovacije. Internet ponuja ženskam mrežo, na kateri lahko klepetajo, delajo in se igrajo; virtualno pa prinaša raznovrstnost identitet. Cyberfeminizem pravzaprav opazuje in raziskuje nove možnosti in trende, ki so prišli z novo tehnologijo. Novi virtualni in kompleksni svetovi pa niso pomembni le zato, ker odpirajo nove možnosti za ženske, ampak ker spodkopavajo patriarhalno oblast. Pa vendarle moški še vedno obvladujejo »network« kulturo. Zato so ideologije in razprave o modernem feminizmu potrebne, da spremenijo žensko usodo, saj tehnologija oblikuje položaj ženske. Vendar je patriarhalnost še vedno prisotna, ni pa neukrotljiva (Plant 2000: 325, 335, 336). Patriarhalnost ni struktura, ampak ekonomija, za katero so ženske prvo in osnovno blago. Lastnost te ekonomije je, da si v njej položaj menjavajo izključno le moški. Ženske in stvari le prehajajo od moškega k moškemu. Ženske pa so ustvarjene za posredovanje, mirjenje, izvrševanje, prehajanje, prehod med moškim in njegovimi družabniki (Irigaray v Plant 2000: 326). Patriarhalnost je tudi

⁴ Mreža starih fantov

predpogoj za vse druge oblike lastništva in nadzora. Izmenjava nadzora nad ženskami med očeti, sinovi, brati in možem, je shema hierarhične oblasti (Plant 2000:328). Ta zrcalna ekonomija je odvisna od zmožnosti priskrbitve vseh orodij, dobrin in medijev (Irigaray v Plant 2000: 328). Do poznega 20. stoletja so se vsa patriarhalna orodja, mediji in dobrine komunikacije spremenili. Orodja so sedaj kompleksni stroji, ki se lahko sama učijo in delajo zase. Prav tako pa se spreminjajo tudi ženske, saj postajajo manj izolirane in so bolj med seboj povezane. Moderni feminizem je zaznamovan z odkritjem medmrežja in odnosov, ki ne potrebujejo centralizirane organizacije (Plant 2000:328).

Ženske so služile kot njegovo množično sredstvo za obveščanje in muze in delavke, tajnice, skrbele so za njegove otroke in prenašale njegov genetski zapis. Ženske so na lastni koži izkusile izključitev iz družabnega, seksualnega in političnega življenja. Človeštvo je samo sebe definiralo kot vrsta, katere člani so natančno tisto, za kar jih imajo moški pripadniki. Vsi veliki patriarhi so definirali problem spola ženske kot njen problem. Lovci na čarovnice so definirali čarovništvo kot dejstvo, da nimajo zadosti moških članov. V vsakem primeru je ženska izpuščena brez čuta za svojo osebnost oziroma za svojo naravo in identiteto, kar je povzročila moškost. Kako lahko ona govori brez tega, da postane predmet pogovora pojmljiv / razumljiv moškim? (Plant 2000: 326, 327).

Ravno zato so vsi stroji in vsi pojavi tehnološke revolucije v prvi vrsti moške igrače, orodja. Imamo dolgo zgodovino, kjer najdemo globoko in vplivno povezavo med žensko in modernimi stroji. Prve telefonistke, operaterji, računarji so bile prav ženske, kot tudi prve programerke. Ada Lovelace je napisala prvi računalniški program (software) leta 1840, čeprav prototip računalnika ni bil nikoli zgrajen. Končno zgrajeni računalnik leta 1940, je sprogramirala Grace Murray Hopper. Obe ženski sta zapustili dediščino, in sicer ADA je sedaj ime za ameriški vojaški programski jezik, prvič pa je uporabila besedno zvezo računalniški hrošč⁵ Grace Murray Hopper (Plant 2000: 330).

⁵ »Software bug« (ali samo »bug«) računalniški hrošč je napaka oziroma neuspeh v računalniškem programu. Zakaj računalniški hrošč?

»Nekoč se je primerilo, da je MARK1 izračunal povsem neverjeten rezultat. Grace je menila, da mu je zopet pregorela kaka elektronka, in se z izvijačem spravila nadenj. Toda ob podrobnejšem pregledu je odkrila, da se je v kontakte enega izmed številnih relejev ujela povsem običajna vešča. Rele je pač mehanski element, zato so njegovi kontakti veščo do smrti pomendrali, ker pa električnega stika potlej ni bilo, računalnik ni več pravilno deloval. Ko je Grace 'hrošča' odstranila, je rele znova zašklopotal in MARK1 je decimalno vejico postavil na pravo mesto. Vsaj dokler ni v računalniško sobo priletela nova vešča. Grace je prvega računalniškega hrošča ovekovečila v svojem zvezku, ki ga sedaj hrani Državni muzej v Združenih državah Amerike.« (Bergant 2001: 1-3).

Nekateri pravijo, da je cyberfeminizem vrh postfeminizma. Akademski feminizem ne definira post-feminizem kot nekaj kar prihaja po feminizmu. Postfeminizem⁶ je na tej točki definiran kot koncept, ki se nanaša na mikropolitichnost s široko paleto različnih vrst feminizma. Post – feminizem mora preiti preko binarnega mišljenja, ki spol deli na moškega ali žensko. Postfeministično gibanje je svojo popularnost doseglo preko t.i. »girl power« gibanja. Načeloma se cyberfeminizem ukvarja z vlogo žensk v povezavi z novimi tehnologijami. Cyberfeminizem pa nikakor ni le teorija, ampak zahteva udeležbo. Zato se tudi nanaša na avtorja, ki deluje oziroma nastopa v kibernetnem prostoru (Kennedy 2000: 285).

Chela Sandoval predlaga feminizem brez spola. Za nove oblike feminizma je ključna tehnologija, saj se postavljajo nova vprašanja kot odnos med žensko in tehnologijami, žensko povezavo s stroji, njenemu obstoju kot kiborg. Žensko telo in ženska nista več definirana kot »naravna«, saj jih lahko genetsko, hormonsko in molekularno reprogramiramo (Kennedy 2000: 283, 284).

Feministične sanje so skupni jezik, ki bo rešil vsa nesoglasja oziroma nasprotja. Danes, ko postajajo megleno zarisane meje med živalmi in strojem, lahko uvidimo ter se naučimo, kako ne biti moški- utelešenje zahodnjaškega logos-a (Haraway 1999: 277).

Poznamo različne pristope pri raziskovanju odnosov med žensko in tehnologijo ter novonastalim položajem ženske v družbi. Vsem je skupna želja po preoblikovanju odnosov med spolom in telesom. Sicer pa se njihove verzije razlikujejo v ključnih pogledih. Judith Squires opisuje tri različne teorije, in sicer glede na to, katere avtorice so obravnavale cyberfeminizem:

- Shulamith Firestone ima izrecno moderno in materialistično verzijo družbene revolucije in človeške emancipacije. Posodobila je marksistično dialektično

⁶ Postfeminizem predstavlja poslednjo fazo v razvoju feminističnih teorij. Postfeminizem se ukvarja z raziskovanjem identitet, katere so v današnji postmoderni, informacijski družbi fleksibilne. Nadalje teorija postfeminizma trdi, da ne obstaja neka moška oziroma ženska narava ali pa ženska izkušnja, itd. Zagovarja razvoj sestavljenih, mnogovrstnih odnosov in možnost različnih (postpatriarhalnih) identitet (Zaharijević 2000: 411).

Postfeminizem pravi, da naj bi v današnji družbi ženske že živele v svetu enakopravnih plač ter drugih pridobitev prvega in drugega vala feminizma. Gibanje trdi, da nakupovanje, ličenje ter poudarjanje ženske seksualnosti, ženske danes ne postavlja v podrejen položaj moškemu. Prej nasprotno, saj svobodna ženska lahko uživa v svojih resničnih željah. S tem pa se ne strinjajo glavni kritiki postfeminizma, saj odpirajo mnoga vprašanja, kot so na primer objektivizacija ženske, kot spolnega objekta v moških revijah ter reklamah. Odpira se dilema ali ima moč tisti, ki slači s pogledom, ali tisti, ki privablja pogled (Haris 2004: 7-16).

materialistično mnenje razrednega boja. Meni, da končni cilj družbene revolucije ni le izbris ekonomskega privilegiranega razreda, ampak ekonomsko razlikovanje samo, tako da mora biti končni cilj feministične revolucije za razliko od prvega feminističnega gibanja, ne le odprava privilegij moških, ampak delitev spola sama po sebi; genitalna delitev med človeškimi bitji ni več kulturno pomembna. Trdi, da »je postalo pomembno, da se osvobodi človeštvo tiranje njihove biologije.« Ženska osvoboditev pomeni osvoboditev ženske tiranje reprodukcije. Napoveduje sledeči scenarij: izginjanje statusa »vodja gospodinjstva«, še posebej v delavskem razredu, ki naj bi zamajalo družinsko življenje in tradicionalne spolne vloge; masovni nemir mladih, revnih in nezaposlenih in končno, revolucija. (Squires 2000:366-369).

- Donna Haraway zagovarja ironični socialistični-feministični vidik, poučen s strani teoretičnega napredka postmoderne. Pravi, da lahko podoba kiborga predstavlja izhod iz labirinta dualizma, v katerem so pojasnjena naša telesa. Če je kiborg za D. Haraway ironični politični mit, ki je bil ustvarjen, da simbolizira delno, neuniverzalno vizijo feminističnih strategij, je bil vzet znotraj cyberfeminizma kot ikona za ključna ženska bitja. Nadalje združuje elemente feminizma, marksizma in ekologijo. Ta teorija ima politično namero, da poišče ustreznejše feministične težnje (Squires, 2000:366-369).
- Sadie Plant prispeva k apolitičnosti kiber panke in vzpodbudi neko mistično utopijo o eko-feminističnih zemeljskih boginjah. Meni, da je cyberfeminizem apolitičen, saj ni politični projekt in nima ne teorije, ne prakse, ne ciljev in ne načel. Pomeni smrt feminizmu in post političnemu svetu (Squires 2000: 369).

Cyberfeminizem naj bi združeval dve komponenti, na eni strani vizijo kiborga, ki morda pripomore razsvetliti našo zavest potencialnosti novih tehnologij, na drugi strani pa politično iskanje praktične manifestacije tehnologije: dostopne in demokratične (Squires 2000: 371).

Skratka, različnih pogledov na cyberfeminizem je ogromno. Načeloma lahko pravimo, da predstavlja cyberfeminizem aktivnost, ki nove tehnologije uporabljajo v vsebinskem in v praktičnem pomenu. Na ta način bi lahko cyberfeminizem predstavljal vrsto povezav feminizma s sodobnimi feminističnimi projekti. Tako bi lahko mnogim omogočil vstop v feministični prostor. »Več kot bo informacij iz Mreže neposredno povezanih z vsakodnevnim življenjem, aktivizmom in bo v kontekstu z aktualno politiko, učinkovitejši bo pri povezovanju in mobilizaciji ljudi.« (Božič 2004: 17). Vendar se bo moral cyberfeminizem

izogibati napakam, ki so bile del feminističnih strategij v preteklosti, kot so: lezbofobija, izključevanje posameznikov in rasizmu (Božič 2004: 17).

2.3.1 ŽENSKÉ IN TEHNOLOGIJA

Naša družba je v tranzitnem obdobju, saj prehaja od organske industrijske družbe k informacijskemu sistemu. Na nek način zapušča udobno staro hierarhično dominacijo k novim zastrašujočim omrežjem. Le – ta vpliv sprememb v svetovnih družbenih odnosih povezanih z znanostjo in tehnologijo Donna Haraway poimenuje »informatika dominacije« in je predstavljen v tabeli 2.3.1 (Haraway 1999: 259).

Tabela 2.3.1. 1: Informatika dominacije

<i>Reprezentacija</i>	<i>Simulacija</i>
<i>buržoazni roman, realizem</i>	<i>znanstvena fantastika, postmodernizem</i>
<i>organizem</i>	<i>biotična komponenta</i>
<i>globina, celost</i>	<i>površina, mejnost</i>
<i>vročina</i>	<i>motnje</i>
<i>biologija kot klinična praksa</i>	<i>biologija kot vpisovanje</i>
<i>fiziologija</i>	<i>komunikacijski inženiring</i>
<i>majhna skupina</i>	<i>podsystem</i>
<i>perfekcija</i>	<i>optimizacija</i>
<i>evgenika</i>	<i>kontrola populacij</i>
<i>dekadenca, čarobna gora</i>	<i>zastarelost, šok prihodnosti</i>
<i>higiena</i>	<i>obvladovanje stresa</i>
<i>mikrobiologija, tuberkuloza</i>	<i>imonologija, AIDS</i>
<i>organska delitev dela</i>	<i>ergonomika / kibernetika dela</i>
<i>funkcionalna specializacija</i>	<i>modularna konstrukcija</i>
<i>reprodukcija</i>	<i>replikacija</i>
<i>specializacija vlog organskega spola</i>	<i>optimalne genetske strategije</i>
<i>ekologija skupnosti</i>	<i>ekosistem</i>
<i>rasna veriga bivajočega</i>	<i>neoimperializem, človekoljubje ozn</i>
<i>znanstveni menedžment doma/ v tovarni</i>	<i>globalna tovarna / kibernetična koč</i>
<i>družina / trg / tovarna</i>	<i>ženske v integriranem vezju</i>

<i>družinska plača</i>	<i>primerljiva vrednost</i>
<i>javno / zasebno</i>	<i>kiborško državljanstvo</i>
<i>narava / kultura</i>	<i>polja razlik</i>
<i>sodelovanje</i>	<i>razvoj komunikacij</i>
<i>Freud</i>	<i>Lacan</i>
<i>spolnost</i>	<i>genetski inženiring</i>
<i>delo</i>	<i>robotika</i>
<i>razum</i>	<i>umetna inteligenca</i>
<i>druga svetovna vojna</i>	<i>vojna zvezd</i>
<i>beli kapitalistični patriarhat</i>	<i>informatika dominacije</i>

Vir : Haraway 1999: 260, 261.

Naj omenimo le nekaj zanimivosti, zapisanih v tabeli. Informacijsko-komunikacijske tehnologije in biotehnologije uveljavljajo nove družbene odnose za ženske po vsem svetu. »V komunikacijskih vedah lahko prevajanje sveta v problem kodiranja ponazorimo s kibernetičnim (povratno nadzorovanimi) teorijami sistemov, ki se uporabljajo v telefonski tehnologiji, računalniškem načrtovanju, strateškem razporejanju orožja in pri izdelovanju ter vzdrževanju podatkovnih zbirk.« (Haraway 1999: 264). Glavni ključ je informacija. Informacija je enota, ki nam omogoča univerzalen prevod in uspešno komunikacijo. Največja nevarnost tej moči je motnja v komunikaciji. Osnovo te tehnologije imenuje Donna Haraway ukaz-nadzor-komunikacija-inteligenca⁷ (Haraway 1999: 261, 264).

»V sodobnih vedah biologije lahko prevajanje sveta v problem kodiranja prikažemo na primeru molekularne genetike, ekologije, sociobiološke evolucijske teorije in imunologije. Organizem je tu preveden v problem genetičnega kodiranja in branja koda.« (Haraway 1999: 265).

Medmrežje samo po sebi je lahko vzeto kot del feminističnega orodja (Haraway v Wakeford 2000: 356). Mreženje je oboje, feministični običaj in multinacionalna korporacijska strategija – tkanje za nasprotujočega kiborga (Haraway Wakeford 2000: 356). D. Haraway dodaja, da nadaljnja metaforična uporaba za idejo tkanja – omrežja, tkalce identificira kot kiborge, križana bitja, ki dajajo signale v imenu in predstavljajo generacijo projektov kot na primer piflarka (geekgirl). Sadie Plant uporablja metaforo tkanja za opis ženskih odnosov z

⁷ C³I »(command – control – communication – intelligence)«

računalniki in kibernetičnih prostorov (Plant v Wakeford, 2000: 356). Uporaba besede tkanje je privlačna v odnosih do ženske prisotnosti na internetu. Tkanje je lahko tako produktivna metafora, da opisuje proces ustvarjanja strani in povezovanja z drugimi. Internetne strani se lahko razlagajo kot tkanje produktov elektronike in družbenih omrežij. Za S. Plant je metafora tkanja uporabljena tako, da prikazuje določeni položaj, kateri moški se zavzemajo za odnose žensk in računalnika. Tkanje opisuje intimno povezavo, ki se je pojavila zgodovinsko med ženskami in računalniki, začevši z Ado Lovelace (Wakeford 2000: 356). Nina Wakeford pa meni, da je tkanje nasprotna oblika mreženja. Ženska prisotnost na mreži je lahko način sestavljanja nasprotnih identitet kot tudi grajanje elektronske in družbene mreže. Namesto besede surfanje bi bila bolj primerna beseda mreženje. Pričakuje se, da bodo nadaljnja raziskovanja ženske prisotnosti na internetu zahtevala mnogo širšo uporabo metafor v aktualnem poskusu poiskati nove besede, ki bi opisovale odnos med ženskami in tehnologijo (Wakeford 2000: 357).

Ogledali si bomo značilnosti organske industrijske družbe ter na drugi strani informacijske. Spremembe v svetovnih družbenih odnosih D. Haraway pripisuje novim tehnologijam. V nadaljevanju si bomo pogledali odnos med tehnologijo in položajem žensk. Ponovno bomo uporabili vizijo pionirke cyberfeminizma D. Haraway, in sicer ženske v integriranem vezju.

2.3.2 ŽENSKÉ V INTEGRIRANEM VEZJU

Teorija žensk v integriranem vezju prikazuje, kako so nova družbena razmerja tehnologije in znanosti vplivale na položaj žensk. Besedno zvezo družbena razmerja tehnologije in znanosti D. Haraway uporabi, ker je mnenja, da gre za zgodovinski sistem izvirajoč iz strukture odnosov med ljudmi (Latour v Haraway 1999: 267). Novi delavski razred, nove seksualnosti in nove etičnosti so sad »nove industrijske revolucije«. Visoka mobilnost kapitala in mednarodna delitev dela spodbujajo nastajanje novih skupnosti. Posledice vplivajo na odnos do spola in rase. Na primer, svetlopoltim moškim v razvitih industrijskih družbah v večji meri grozi nezaposlenost kot ženskam. V državah tretjega sveta multinacionalke raje vidijo kot delovno silo ženske. Kot ženske v Silicijski dolini⁸, ki opravljajo službe, ki temeljijo na elektroniki (Haraway 1999: 267).

⁸ Silicijska dolina (»Silicon Valley«), »kjer je delo mnogih žensk povezano z elektroniko, njihovo intimno stvarnost pa sestavljajo serijske heteroseksualne monogamne zveze, dogovarjanje o skrbi za otroke, oddaljenost

Položaj, ki nastaja, Richard Gordon imenuje »domača ekonomija«. Domača ekonomija dokazuje, da so tovarna, dom in trg integrirani v novem obsegu. Nove tehnologije omogočajo, da je domača ekonomija kot svetovna kapitalistična organizacijska struktura. V domači ekonomiji so stabilne zaposlitve izjema in pričakuje se, da bodo ženske plačane manj kot moški. Nove gospodarske in tehnološke ureditve povezujemo s propadanjem socialne države, saj se zahteva, da ženske vzdržujejo sebe, moške, otroke in skrbijo za starejše ljudi. So v povezavi z zlomom državne blaginje in zahtevajo, da ženske vsakodnevno skrbijo zase, za moške, otroke in starejše ljudi. Temnopolte ženske iz ZDA, ki so uspele pobegniti od komaj plačanih gospodinjskih del, imajo sedaj administrativna ali podobna dela. Le – to namiguje, da je vsiljena črna revščina v povezavi z zaposlitvijo. Na drugi strani sveta v manj razvitih državah, pa so najstniška dekleta glavni vir prihodka družine. Z zmanjšanjem blagostanja države postaja revščina feminizirana. Za napredno politiko lahko feminizem postane ključen, saj se rasa, spol in razred na novo interpretirajo. Tudi spolnost, reprodukcija, družina in življenje v skupnosti so povezani z ekonomsko sestavo na raznovrstne načine (Haraway 1999: 268, 269, 270, 271).

Vizija ženske v integriranem vezju D. Haraway je postavljena na sedem družbenih lokacij, in sicer: dom, trg, plačano delovno mesto, država, šola, bolnica in cerkev. Vsako od teh družbenih mest je logično in praktično namiguje v vsak drugi prostor. Kaže na vpliv družbenih odnosov vsiljenih in posredovanih s strani novih tehnologij (Haraway 1999: 272).

1. dom: ženska vodi gospodinjstvo, monogamija, starejše ženske so osamljene, tehnologija domačih opravil, plačano domače delo, delo na domu in teledelo, nasilje v družini, itd.;
2. trg: ženske so tarča za nakup izdelkov nove tehnologije, intenzivna seksualizacija odtujene porabe, prežemanje seksualnega trga in trga dela, visoka mobilnost finančnih sistemov, proti vse večji nezaposlenosti bodo nujno potrebni vse večji novi trgi za vse manj potrebne izdelke;
3. plačano delovno mesto: še naprej poteka spolna in rasna delitev dela; vpliv novih tehnologij na žensko pisarniško delo v državnih službah in v proizvodnji (še posebej v tekstilni), kmetijstvo v elektroniki; razvijajo se nove oblike delovnega časa (polovični

od širšega sorodstva in drugih tradicionalnih skupnosti, visoka verjetnost osamljenosti in izjemna ekonomska negotovost v kasnejšem obdobju življenja.« (Haraway 1999: 267).

delovni čas, nadure); delo na domu, veliko posameznikov je brez izkušenj in nezaposlenih; delo je feminizirano;

4. država: decentralizacija z povečanim nadzorom; visoko razvita vojaška tehnologija, ki ji mnoge družbene skupine nasprotujejo; politična moč temelji na podlagi bogastva in revščine;
5. šola: vse bolj pomembna postaja povezanost med javnim šolstvom in visoko kapitalskimi potrebami, ki se razlikujejo po rasi, razredu in spolu; izobraževanje se uporablja za množično nevednost;
6. klinika - bolnišnica: intenzivni odnos med strojem in telesom; pojav novih bolezni; feminizacija zdravstvenega dela; vprašanje, ki se pojavlja, je : Ali je država odgovorna za zdravstvo?;
7. cerkev: »elektronski fundamentalistični »superodrešiteljski« pridigarji, ki slavijo zvezo elektronskega kapitala in avtomatiziranih bogov-malikov; vse večji pomen cerkve v upiranju militarizirani državi; spor o vlogi in avtoriteti žensk v religiji; še naprej velik pomen duhovnosti ter njeno razmerje do spolnosti in zdravja v političnih bojih.« (Haraway 1999: 277).

(Haraway 1999: 273-277).

Do sedaj smo obravnavali odnos med novo tehnologijo in ženskami ter kakšen družbeni položaj so nove tehnologije prinesle ženski populaciji. V nadaljevanju se bomo bolj osredotočili na internet. V prvi vrsti nas zanima kakšne projekte različnih ženskih skupin lahko zasledimo na internetu.

2.3.3 GRRRLS

Grrrl prostor je radikalni projekt, ki raziskuje žensko prisotnost na svetovnem spletu ter skupine, ki internet uporabljajo za širjenje feminizma. Nina Wakeford ugotavlja, da so ženske ustvarile neposreden odgovor na določene podobe kulture in določene vzorce aktivnosti na internetu. Odpor »grrrl⁹« internetnih ustvarjalcev predstavljajo divjaška dekleta (Riot Grrrls) in gverilska dekleta (Guerrilla Girls). (DeLoach v Wakeford 2000: 355). Ženske, ki jih lahko uvrstimo pod to oznako, so kreirale strani z imeni kot kibernetško dekle (cybergrrl), piflarka (geekgirl / nerdGrrrl) in domače deklet (homegrrrl). Besede same po sebi so šifre za izključno

⁹ Uporaba angleške besede namesto girl v grrrl ponazarja jezo in nasprotovanje patriarhalno vzišenemu pogledu na mlado dekle.

namenjenost ženskam in so kot odpor proti stereotipom. Crystal Kile, avtorica PopTart strani pravi, da praktični razlog za uporabo kod kot so: deekleta (grrrls), piflarji (geeks / nerds), ki so naslovi strani, saj je razvidno, da niso gole in da ne čakajo vroče pogovore z uporabnikom interneta. Te kode so uporabne, ker v primeru, da na internetu poizvemo z besedami ženska ali dekle, Carla Sinclair trdi, da grrrl spletna mesta ustvarjajo ženske, ki naslavljajo teme ne da bi žensko označile kot žrtev. Grrrls prevzamejo nase odgovornost in za ničesar ne krivijo moških. Namesto tega se osredotočajo na načine, da izboljšajo in okrepijo same sebe. Grrrls istočasno uživajo svojo ženskost in obenem prašijo riti (Wakeford 2000: 350, 355).

2.4 KIBERNETSKI PROSTOR

Poenostavljeno rečeno zajema cyberfeminizem tudi žensko gibanje in ženske, ki delujejo v kibernetnem prostoru. Zato nas v prvi vrsti zanimajo razne definicije kibernetnega prostora. Širša definicija kibernetnega prostora je, da vključuje področja digitalne komunikacije in informacijske tehnologije – internet, elektronska sporočila in klepetalnice. Nadalje predstavlja mrežo med računalniki, modemi, komunikacijskimi povezavami in potmi, ki povezujejo uporabnike v svetovni splet. Lupton pravi, da moramo preko dejstva, da smo fizično za ekranom in naši prsti na tipkovnici. V bistvu se preko podatkov prebijamo kot podatki, biti, šifre. Lokacijo za ekranom lahko predstavimo med ekrani, skratka smo povsod in nikjer (Bell 2000: 1-3). Nina Wakeford meni, da kibernetni prostor ni povezan v globalen in enoten sistem, ampak je zaporedje predstav oziroma udeležb (Wakeford 2000: 351). Lahko pa si ga predstavljamo kot globalno mrežo podatkov in omrežje komunikacije (Plant v Wakeford 2000: 353). Po besedah Trčka (2003) pa je kibernetni prostor virtualno omrežno, elektronsko posredovani interesni prostor. Posplošeno je prizorišče, ki zagotavlja različna formalna in neformalna interesna nagnjenja, potrebe akterjev, poteka z interakcijo in transakcijo med akterji. Skratka, kiber prostor lahko opišemo kot ageografski, afizični, vendar fizično določljiv prostor (Trček 2003: 13).

Sir Karl Popper zagovarja teorijo, da je svet sestavljen iz treh medsebojno povezanih svetov. Svet 1 opisuje kot objektivni svet materialnosti in naravnih stvari in njihovih fizičnih lastnosti kot so energija, teža, gibanje, itd.. Svet 2 je subjektivni svet zavesti z nameni, čustvi, mislimi, sanjami, spomini, itd. v posameznikovem umu. Svet 3 je definiran kot svet objektivnosti, resničnosti in javnih struktur, ki sodelujejo medsebojno in z naravnim svetom 1. Svet 3

vključuje tudi oblike komuniciranja in oblike družbenih organizacij. Fizične manifestacije so le v svetu 3: templji, katedrale, nakupovalni centri, sodišča, gledališča, časopisi, zgoščenke.. To so objekti, ki so vzorci idej, podob, slik, zgodb, podatkov, vzorci informacije. Kibernetški prostor pa je tako zadnja stopnja v evoluciji sveta 3 (Benedikt 2000: 31).

Drugi avtorji so mnenja, da kibernetški prostor pravzaprav nima lokacije in da nam omogoča brezmejno svobodo. Kevin Robins definira kibernetški prostor kot projekcijo na način nikjer - kjerkoli. S pomočjo novih tehnologij postajamo čedalje bolj odprti za izkustvo nerealnosti, čeprav smo še vedno fizični in omejeni na en kraj (Robins, 2000: 77, 92). Nicole Stenger uporabi metaforo z Ozom¹⁰, in sicer enači kibernetški prostor z Ozom, ker nekje obstaja, lahko dospemo tja, ampak nima lokacije (Stenger v Robins, 2000: 77). Jaron Lanier pravi, da kibernetški prostor predstavlja območje brezmejne svobode ter nima nobenih omejitev, do kam je možno iti (Lanier in Riding v Robins 2000: 82).

Kibernetški prostor ponuja svobodo tudi na način, ki ga Žižek opiše kot podaljšek človeških bioloških zmožnosti. Privlačnost kibernetškega prostora se kaže v prihranku časa, anonimnosti, kontroli nad izražanjem svoje osebnosti, odpiranju možnosti za različne spolne in družbene identitete ter nas tako posledično osvobaja prijema patrihalnosti, na drugi strani pa se negativne posledice kažejo v preoblikovanju družbe (Žižek 1996).

Kitchen (1998) pravi, da s pomočjo tehnologije kibernetškega prostora pa lahko tudi raziščemo, kdo smo. Za razlago odnosa med kibernetškim prostorom in identiteto v povezavi s konceptualizacijo telesa obstajata dve teoriji. Prva se osredotoča na kibernetški prostor kot izkušnjo raztelesenja. Druga pa obravnava kibernetški prostor kot pripomoček za združevanje narave s tehnologijo (ljudi z računalniki). Le – ta proces imenujemo kiborgizacija. Tako nam kibernetški prostor ponuja neprestano oblikovanje multiple identitete, saj v nasprotju z utelešenjem, posameznik predstavlja vse tisto, kar pove in na kakršen način se izrazi.

¹⁰ Čarovnik iz Oza je ameriški glasbeno – fantazijski film posnet l. 1939, posnet na osnovi otroškega romana napisanega l. 1900. »Zgodba govori o deklici Doroteji iz Kansasa, ki jo vihar odnese v fantazijsko deželo, kjer živijo dobre vile, zlobne vešče in fantazijska bitja ter čarovnik Oz.« Tam spozna strašilo brez pameti, strahopetnega leva in kositrnega drvarja brez srca. Vsak ima svojo željo, in sicer strašilo pameti, lev pogum in kositrni drvar srce. Družčina se odpravi na pot k čarovniku Oz, ki naj bi uresničil njihove želje. Na koncu le prispejo k čarovniku Ozu, vendar ugotovijo, da pravzaprav ne zna čarati. Kljub temu se Doroteji uspe vrniti domov. Bistvo zgodbe je, da je za svojo srečo odgovoren vsak sam, vendar pomoč prijatelja nikoli ne škodi (Gledališče 2008).

2.4.1 IDENITETA V KIBERNETSKEM PROSTORU

V novi tehno – resničnosti je identiteta stvar svobode in izbire. Lahko je popolnoma sestavljena. Uporabnik svetovnega spleta izbere katerekoli fizične lastnosti. Zanimivo bi bilo opazovati, kako spremenjene lastnosti oblikujejo interakcije z drugimi ljudmi. Vendar ne le iz razloga, da bi uporabnika interneta ljudje obravnavali drugače, ampak bi lahko tudi on drugače obravnaval druge (Robins 2000: 79).

Fenomen identitete v kibernetnem prostoru je, da predstavlja številne družbene in kulturne spremembe. »Tako na primer trdijo, da se v kibernetnem prostoru izoblikuje multipla, nestalna, fluidna identiteta (kot nasprotje racionalni, stabilni in avtonomni identiteti posameznika), ki je posledica posebnega – breztelesnega - načina komuniciranja in relativne anonimnosti posameznika.« (Turkle in Poster v Oblak 2000: 1953).

Skratka virtualna identiteta naj bi nam omogočala anonimnost, neprepoznavnost nekaterih zunanjih karakteristik posameznika (spol), možnost potvarjanja osebnih podatkov ter osebnostnih karakteristik (nekomunikativnost, sramežljivost). Te pozitivne lastnosti lepo zajame Donna Haraway v svojem kiborškem mitu, ki ga bomo podrobneje opisali v nadaljevanju. To je enostransko prikazovanje kibernetnega prostora in novih možnosti, ki so prišle z njim. »Življenje v virtualni resničnosti in komuniciranje v kibernetnem prostoru nista dimenziji neomejenih možnosti (Cooper), poljubnih identitet (Robins) in v resničnosti izgubljenih skupnosti (Fernback), ki bi tegobe in težave družbenega sveta enostavno nadomestili.« (Oblak 2000: 1066).

Donna Haraway opisuje kiborgovo identiteto kot domiselno sredstvo za razvoj argumenta za užitek v zmedo mej in za odgovornost v njihovi sestavi. Posledično so cyberfeministke poskušale poudarjati trenutek uživanja in zmede. Kiborg naj bi prispeval k utopiji, in sicer k svetu brez spola. Claudia Springer pa v ospredje postavi vznemirjenje pobega od omejitve telesa. Kiborg predstavlja preobrazbo samega sebe v nekaj popolnoma novega, ki združuje tehnologijo in človeško identiteto (Robins 2000: 82).

Francoska filozofinja Luce Irigaray (1996) izpostavi problem krivičnosti logike univerzalnosti. Logika univerzalizacije in z njo povezani mehanizmi politične moči proizvajata krivce, ki so vnaprej obsojeni na dominirano vlogo. »Ključna naloga družbenih

struktur je za L. Irigaray oblikovanje identitet prek mehanizmov, ki omogočijo prehod iz naravnega v duhovno, torej iz nature v kulturo.« (Jeretič 2000: 478). »Identiteta je tako struktura, ki subjektu omogoči bivanje v kulturi.« (Jeretič 2000: 479). Problem pri identiteti nastopi, ker so družbene strukture falogocentrične¹¹ in ženska pri tranziciji v kulturo prevzame položaj dominirane. Moške socializacija opremi z identiteto, ključno za abstraktno, objektno mišljenje, ženske pa z vlogo v zasebni sferi, skrb za otroke, moža in reprodukcijo. Rešitev vidi L. Irigaray v oblikovanju posebne kulture za ženske. Vendar se mora hkrati spremeniti kultura moških. Skratka, oblikovale naj bi se nove strukture za oblikovanje identitet, potrebno pa bi bilo določiti bistvo ženskosti (Irigaray v Jeretič 2000: 482). Vprašljiva je identiteta, ki bi zastopala vse ženske. Ključna pomanjkljivost Luce Irigaray je, ker deli človeštvo na dva spola (Jeretič 2000: 484).

Virtualni svet vsebuje odsev subjektovega očesa – prostor virtualnega subjekta. Pri delovanju za ravnim računalniškim ekranom poteka neke vrste samoterapija. Posameznik je v kibernetnem prostoru bolj spremenljiv kot v drugih primerih v življenju. Delno tudi, ker se lahko zavestno prirejamo in oblikujemo (Wilbur 2000: 49).

Prihodnost je bila znanstvena fantastika in je pripadala drugemu svetu. Sedaj je tukaj. Globalne telekomunikacije in migracija kapitala z Zahoda podcenjujejo oboje, moško delo in patriarhalno strukturo juga in vzhoda. Prinaša pa ekonomsko moč brez primere delavkam in povečuje možnosti komunikacije, učenja in dostopa do informacij. Nenadoma se zavedamo, da dosežki deklet v šoli in pri višjem izobraževanju presegajo moške. Krize moške identitete so pogubne. Kibernetni prostor je zunaj moškega nadzora; virtualna resničnost uničuje njegovo osebnost. Tisti, ki ne cenijo patriarhalnih sanj, vidijo v kibernetnem prostoru novo upanje za človeštvo, saj lahko uide telesu in pobegne v popolni virtualni svet. Ampak kibernetni prostor niso nebesa. Kiborg je samo - organizacijski proces, ki gre preko njegovega vladanja in dojetanja (Plant 2000: 335). (Več o definicijah o kiborgu sledi v nadaljevanju).

¹¹ Falogocentrično opisuje delovanje patriarhalne družbene strukture, poudarja nesimetričnost oblastnih razmerij v odnosu med spoloma (Jeretič 2000: 477, 478).

2.5 KIBORG

Donna Haraway za kritiko tradicionalnega pristopa feminizma, ki temelji na močni identiteti, raje kot na podobnosti, uporabi metaforo kiborga. Oblikovati želi postmoderni feminizem, ki gre čez mejo tradicionalnega spola, feminizma in politike (Haraway 1999: 261).

V »Kiborškem manifestu« D. Haraway opredeljuje kiborga kot tvorbo družbene realnosti kot tudi neresničnosti, mešanico stroja in organizma. »Kiborg ne sanja o skupnosti kot modelu organske družine, tokrat brez ojdipovega kompleksa. Kiborg ne prepozna Rajskega vrta; ni narejen iz blata in ne more sanjati, da se povrne v prah.« (Haraway 1999: 293). Nadalje je stvar fikcije in živetega izkustva, ter spreminja žensko izkustvo v poznem 20. stoletju. V današnjem svetu smo vsi proizvodi strojev in organizmov, vsi smo kiborgi (Haraway 1999: 293). Kiborga definira kot »ironični politični mit«. Opisuje katere možnosti imamo ljudje v odnosu do družbenih struktur (Jeretič 2000: 475).

Njeno delo je prispevek k feministični kulturi in postmoderni teoriji in utopični zamisli sveta brez družbenega spola. »Kiborg je stvar postspolnega sveta; nobenega opravka nima z biseksualnostjo, predojdipsko simbiozo, odtujenim delom ali drugimi skominami po dosegih organske celostnosti s pomočjo dokončne povezave vseh delnih sil v višjo enoto.« (Haraway 1999:243). Pojem kiborg zavrača okorela ločevanja med živalmi, ljudmi in stroji. Donna Haraway poudarja tri pomembne prelome, ki so ključnega pomena za njeno politično znanstveno analizo. Do poznega 20. stoletja se je v ameriški znanstveni kulturi meja med človekom in živaljo zameglila. Nič pravzaprav prepričljivo ne ločuje človeka od živali, ne jezik, uporaba orodij, družbeno obnašanje, ne miselna dognanja. Mnogi ljudje tudi ne čutijo potrebe po takem ločevanju. Na primer, mnoge veje feminističnih teorij potrjujejo povezavo med človekom in drugimi živimi bitji ter razna gibanja za pravice živali zanikajo človekovo edinstvenost. Kiborg se pojavi, ko je meja med človekom in živaljo razblinjena. Drugo šibko razlikovanje se pojavi med živalskim – človeškim (organizmom) – strojem. »Naši stroji so vznemirljivo živi, mi sami pa srhljivo nedejavni.« (Haraway 1999: 246). Včasih stroj ni bil avtonomen, ni bil sam svoj stvaritelj. Vendar dandanes zaradi strojev ne moremo opredeliti razlike med naravnim in umetnim, samorazvijajočim se in ustvarjenim od zunaj. Tretja zabrisana meja je med fizičnim in nefizičnim. Moderni stroji so mikroelektronske naprave, nahajajo se povsod, ampak so nevidni. Naši najboljši stroji so lahki, čisti, saj so le signali in elektromagnetni valovi (Haraway 1999: 244-248).

Prav kiborg naj bi bil kreacija v post modernem svetu. Svet kiborgov lahko z ene strani gledamo kot omrežje, ki bo zavladovalo in prevzelo nadzor nad svetom. Z druge strani je lahko značilna za svet kiborgov družbena realnost, v kateri se ljudje ne bojijo vstopiti v kraljestvo živali in strojev. Politika bi si morala prizadevati za konsenz obeh pogledov, saj oba predstavljata možnost in dominacijo (Haraway 1999: 249).

Politika kiborga se zavzema za jezik in je proti popolni komunikaciji, ter proti eni univerzalni kodi, ki prevaja vse pomene enkratno, ki je glavno načelo falogocentrizma. Zato politika kiborgov vztraja na nelegitimni združitvi stroja in živali. Vsiljuje se nam podoba, ki proizvaja jezik in spol v rušenje struktur reprodukcije Zahodne identitete narave in kulture, ogledala in očesa, telesa in duha. Mi nismo izbrali dejstva, da smo kiborgi, ampak izbira temelji na liberalni politiki (Haraway 2000: 312).

Določeni dualizmi so še vedno prisotni v Zahodni družbi. V odnosu med strojem in človekom ni jasno razvidno kdo naredi in kdo je narejen, kaj je duša in kaj je telo v strojih, ki dešifrirajo kodo. Stroj je del nas, našega procesa, pogled na naše utelešenje. Telo kiborga ni nedolžno, ni rojeno v raj, ne išče enotne identitete. Do sedaj je ženska predstavljala naravo, se izkazovala pri skrbi za otroke. Šele ko bomo doživljali užitek s stroji kot organsko aktivnost, primerno za ženske, imamo lahko kiborge za bolj sprejemljivo spolno utelešenje. Ni nujno, da je spol splošna identiteta, čeprav ima močno zgodovinsko širino in globino (Haraway 2000: 313, 315).

Skratka mit Donne Haraway o kiborgih govori o razblinjenih mejah in nevarnih možnostih, ki jih sodobni ljudje lahko razvrščajo kot del potrebnega političnega dela. Podoba kiborga lahko izraža dve temi. Ena je proizvod univerzalnosti in druga odgovornost za družbene odnose znanosti in tehnologije. Pomeni oboje, graditi in uničevati stroje, identitete, kategorije, odnose, vesoljske zgodbe. Donna Haraway zaključuje s svojim znamenitim stavkom: »I WOULD RATHER BE A CYBORG THAN A GODDESS.« (Raje sem kiborg kot boginja). (Haraway 2000: 295, 316).

Kiborg je postal bolj simbol filozofskega izziva kot pa ikona političnega izziva. Medtem ko kiborg D. Haraway podoba predstavlja pozitivne nove načine premagovanja kompleksnih materialnih razlik, za druge pomeni opustitev neurejenega sveta materialne politike in vstop v

post politično utopijo nešteti možnosti. Dokazuje, da cyberfeminizem lahko ponudi čudovito, fleksibilno, feministično prihodnost, ima pa tudi mnogo napak. Namesto tega je postal izkrivljena domišljija teh ciničnih pripadnikov tradicionalne politične strategije, tako zavezanih govorjenju o prostorskih tokov informacijske tehnologije, da so pri potencialu, ki ga ima tehnologija, pozabili na raziskovalnost in odtujenost. Namesto le – tega so se zatekli k proslavitvi raztelesenja ženske (Squires 2000: 366-369).

Descartes med prvimi primerja med seboj kiborgovo podobo stroja, živaljo in človeka. Zagovarjal je, da se človek in žival močno razlikujeta. Kriterij razlikovanja, ki ga je zagovarjal Descartes, ne drži več. Povratna zanka mehanizmov in splošna logika niso več izključno človeška lastnost. Baudrillard in drugi izpostavljajo meje med tehnologijo in naravo ter pravijo, da so sredi globokega prenavljanja. Stare delitve med biološkim in tehnološkim, naravnim in umetnim, človeškim in strojnim, postajajo nezanesljive. Kibernetične vizije popularnih romanov in filmov, so lahko pomembno psihično raziskovanje. Zameglitev teh mej pa so možnosti za nova človeška nadaljevanja (Squires 2000: 360, 361). V medijih potekajo burne razprave o tem ali lahko računalniki pravilno posnemajo človeški um. Do sedaj računalniki še ne morejo postati aktivni udeleženec v razpravi. Vendar pomen oziroma zanimanje za človeški um še ni nadomestilo za spol. Zdi se, da so računalniki povečali naše zanimanje za spolno življenje. V nekaterih napovedih prihodnosti človeška telesa izgubijo telesa in obstajajo s pomočjo računalniškega programa. V večini fikcij pa računalniki, ki so navdihnili našo domišljijo, ostajajo globoko zakoreninjeni v našo trenutno kulturno preobremenjenost s spolom in seksom. Mogoče je najbolj provokativna podobnost med računalnikom in človekom spomin. Človeški spomin lahko razumemo kot računalniški proces, ki shranjuje in nadomešča informacijo (Springer 2000: 337, 338).

Računalniški seks predstavlja privlačno alternativo fizičnemu seksu, ki prinaša tveganje AIDS-a. Nov strah pred fizičnim spolnim odnosom pa predstavlja fantazije možganskega strojnega seksa. AIDS je povečal vsesplošno zavedanje človeške ranljivosti in smrtnosti. Po dolgi zahodni kulturni tradiciji povezovanja seksa s smrtjo, je seks zamenjan z uporabo računalnikov. Poistovetenje z računalniki je lahko privlačno na mnogo ravneh v našem razdrobljenem postmodernem življenju (Springer 2000: 338).

V kibernetičnem svetu, kjer se lahko spomin upravlja kot računalnik, lahko deluje kot elektronski model. Izguba spomina je enaka izguba samega sebe. To pa nadalje spodbudi

mnoge dileme in vprašanja. Minsky in Moravec se sprašujeta: ali je elektronska kopija človeškega spomina enaka kot izvirnik. Film *Iztrebljevalec* se vrti okoli tega vprašanja, saj nastopata tako človeški lik kot kopija, oba s spomini. Rachel (kopija) verjame, da je človek, saj ima spomine na otroštvo, dokler ne uvidi resnice, da ima spomine nečakinje svojega izumitelja. Film ne briše običajne razlike med ljudmi in njihovimi umetnimi kopijami, ne le zato, ker je imela kopija človeka možnost zbiranja spomina kot ljudje, ampak tudi ker prekaša ljudi v emocionalnih izražanjih kot pri ljubezni in sočutju. Kljub temu namiguje, da je lahko napredna tehnologija uporabljena za uničenje človeške edinstvenosti. Gabriele Schwab to imenuje temna stran kulture kiborgov in zagovarja, da je tehnologija bila mišljena kot podaljšek naših organov, mogoče celo podpirala naše fantazije o nesmrtnosti, vendar zdi se, da grozi temu, kar smo hoteli ohraniti, z uničevanjem nas kot subjektov, ko smo pobegnili v tehnološke projekte in sanje (Springer 2000: 341).

2.5.1 KIBERPANK

Kiberpank je definiran kot del literarne smeri znotraj znanstvene fantastike, ki opisuje postindustrijsko družbo bližnje ali daljne prihodnosti. Tako kibernetički prostor vključuje tudi subkulture, saj se je kiberpank razvil kot ena »prvih tako imenovanih virtualnih skupnosti v kibernetičkem prostoru.« (Trček 2003: 13).

Za lažjo razložitev kiberpanka se moramo vrniti na definicije kibernetičkega prostora. Trček (2003: 14) v podpoglavju o kiberpanku loči gibsonovski (»Gibsonian«) in barlovski (»Barlovian«) kibernetički prostor. »Gibsonovski kibernetički prostor je ideja kibernetičkega prostora, ki se je razvila iz kiberpank (cyberpunk) gibanja kot nove oblike problematizacije tehnologij znotraj znanstvenofantastične literature v prvi polovici osemdesetih.« (Trček, 2003: 14). Pri drugem tipu kibernetičkega prostora je značilno, da so se kibernetičke subkulture »predvsem upirale logiki velekapitala in informacijskih megakorporacij ter vztrajale pri predpostavki prostega dostopa.« (Trček 2003: 16).

Poglejmo si nekaj kiberpank junakov, saj, kot pravi Jordan (Jordan v Trček, 2003:14) »je analiza del piscev kiberpank generacije pomembna, ker gre za nekakšno »kvazi«¹² družbeno teorijo.« Želje in strah, ki jih je Freud zasledil v človeški podzavesti, niso izginile, ampak še naprej preganjajo kiberpank junake. V kiberpank zgodbah kiborge pogosto vznemirjajo čustveni spomini in jih motivira želja po maščevanju. Med najbolj znanimi kiborgi sta RoboCop in Eve 8. Razni potlačeni spomini so povzročili njuna dejanja. V knjigi Walter-ja Jon-a Williamsa *Hardwired*, kibernetko morilko Sarah, oče fizično zlorablja. Kasneje se prične ukvarjati s prostitucijo, da si financira operacijo v tehno morilko. S svojim živčnim sistemom elektronsko povečuje svoje reflekse. To ji omogoča, da neposredno operira s svojimi orožji in s svojim visokim in mišičastem telesom ter postane težka nasprotnica. Sarah razlaga: » Solze so zdavnaj izginile, na njihovem mestu je jeklo.« (Springer, 2000: 341). Tipični kiberpank filmski lik je tudi Sarah Connor, ki igra v filmu *Terminator*. Transformira se v močan, mišičast ubijalski stroj, pripravi se na nuklearno apokalipso in tudi kot odziv na zlorabo moških doktorjev in drugih, medtem ko je v psihiatrični ustanovi. Njena podoba je jezna ženska. Kiberpank likov jeznih žensk ne smemo imeti za vzor in tudi ne zavračati kot le spolni objekt, saj vključujejo oba vidika. Transformacije od organskega modela k računalniškemu namigujejo, da je edini način, da ni več žrtev ta, da postane stroj. Avtonomnost in moč prihajata iz prevzemanja podobnosti računalniških lastnosti, ker je živeti kot ženska postalo neznosno (Springer 2000: 341, 343, 344).

Večina jeznih kiberpank žensk ne pojasni vidik kiborga D. Haraway. Zgodbe namigujejo, če ženska uide zlorabi, mučenju, njena avtonomnost in seksualna neodvisnost lahko uide nadzoru in uniči svet (Springer 2000: 345).

Kiborgi so počasi navzoči povsod, najdemo jih v filmih, popularni znanstveni fantastiki in teoretičnem pisanju. Judith Squires se osredotoča predvsem na pasti kiberkulture. Zakaj je privlačna, kaj nam lahko ponudi in katere nevarnosti prežijo na nas? Raziskuje interakcijo med kiberpankom, feminizmom, ter kritično ocenjuje oblike cyberfeminizma, ki so se razvile. Skratka v naši politični imaginaciji lahko obravnavamo kiborga kot pozitivni lik, vendar si ne

¹² Avtor v tej besedni zvezi uporablja kvazi, saj se kiberpank pisci ne sprašujejo in opisujejo nastanek utopičnih svetov, ampak v svojo literaturo vnesejo osebne vsakdanje izkušnje »bivanja v visokotehnoloških informatičnih urbanih prostorih.« (Trček 2003: 14).

smemo dopustiti, da privzamemo apolitično držo z ozirom na obliko in razvoj tehnologij (Squires 2000: 362)

Skratka, kiberpank vključuje tehnologijo, hedonizem in je v nasprotju z vsem kar je bilo podeželsko, romantično in anti-znanstveno. Kiborg ni dokazal, da bi bil le še druga igračka za fante. Tradicionalne feministke so označile tehnologijo za moško. Sama kibernetika ne bo spremenila odnosov moči.. Odnos med podzavestjo in telesom, tehnološki napredek vpliva na ključni problem feminizma. Medtem, ko nekatere feministke razberejo ta vpliv kot še eno metodo patriarhalnega mehanizma zatiranja, druge vidijo potencialno osvoboditev v kibernetiki in načrtujejo kibernetiko prihodnost. (Squires 2000: 363, 364, 365).

2.6 SKLEP TEORETIČNEGA DELA

Pogledali smo si pojme, ki skupaj sestavljajo teorijo cyberfeminizma, in sicer v prvem poglavju smo na kratko povzeli zgodovinski razvoj, razne zahteve in poglede feministk. Nadalje smo si pogledali različne teoretične pristope k razreševanju vprašanja enakopravnosti med spoloma.

Cyberfeminizem ima zelo široko definicijo. Načeloma opazuje in raziskuje nove možnosti in trende, ki so prišli z novo tehnologijo. Ženskam pa novi virtualni in kompleksni svetovi ponujajo nove poti, zato so ideologije in razprave o modernem feminizmu potrebne, saj tehnologija oblikuje položaj žensk. Vendar cyberfeminizem ni le teorija, ampak zahteva udeležbo. Zato se nanaša na avtorja, ki deluje oziroma nastopa v kibernetnem prostoru. Kibernetni prostor opredelimo kot virtualno omrežno, elektronsko posredovani prostor. Mnogi postmoderni avtorji poudarjajo svobodo, katero nam omogoča ravno kibernetnem prostor. Slikovito ga Žižek opiše kot podaljšek človeških bioloških zmožnosti, saj se njegova priročnost kaže tudi v prihranku časa, anonimnosti, kontroli nad izražanjem svoje osebnosti ter odpiranju različne spolne in družbene identitete. Te pozitivne lastnosti, katere naj bi nam omogočala virtualna identiteta, zajame D. Haraway v svojem kiborškem mitu. Vse te pridobitve, ki so prišle z novimi tehnologijami, naj bi pripomogle k nastanku kiborga, ki bi doprinesel k utopiji, in sicer svetu brez spola. Vendar vse teorije ne podpirajo tega vidika, saj pravijo, da je kiborg le samo – organizacijski proces, ki gre preko patriarhalnega vladanja in dojemanja.

Kiborgi so počasi navzoči povsod, najdemo jih v filmih, popularni znanstveni fantastiki in teoretičnem pisanju. Na tej točki smo opisali kiberpank, ki ga definiramo kot del znanstvene fantastike, ki opisuje postindustrijsko družbo bližnje ali daljne prihodnosti. Pa vendar ugotovimo, da večina jeznih kiberpank žensk ne pojasni vidik D. Haraway kiborga. Večina zgodb priča, da ženska avtonomnost in seksualna neodvisnost lahko uide nadzoru in uniči svet, če uide zlorabi ali mučenju.

Mnoge raziskave pričajo, da so ženske podzastopane pri uporabi interneta. Pri začetnih uporabnikih sta Simone Bergman in Liesbet von Zoonen (v Trček 2003) s pomočjo nestandardiziranih intervjujev z uporabnicami, razvijalkami in razvijalci projekta Digitalnega mesta odkrile, »da je eden od razlogov za zamudniške posvojiteljske vzorce med ženskami dejstvo, da so bili zgodnji možni dostopi do interneta locirani na tehničnih univerzah, politehnikah in v moško dominantnih delovnih okoljih.« (Trček 2003:135). V nadaljevanju zanikata razne namigovanja, da bi se ženske manj zanimale za tehnologije, saj »če razširimo polje definiranja tehnološke inovativnosti tudi na zeliščarstvo, alternativno medicino, agrikulturo in »tehnologije v gospodinjstvu«, potem se izkaže, da te trditve ne držijo.« (Trček 2003: 136). Med razlog upoštevatata tudi dejstvo, da so informacijske in telekomunikacijske tehnologije pojmovane kot maskulinistično. »Vse to predstavlja kulturne prepreke za ženske uporabnice pri vsakdanji uporabi novih informacijskih in telekomunikacijskih tehnologij.« (Bergman in van Zoonen v Trček 2003: 135-136).

Na tej točki nas je zanimalo ali so ženske uporabnice po skoraj desetletju še vedno podzastopane pri uporabi interneta. Zato v nadaljevanju sledi empirični del, ki zajema kratke povzetke raziskave narejene na temo uporabe interneta po spolu na ozemlju Evropske Unije, Slovenije in ZDA. Nato bomo predstavili polstrukturirane intervjuje, saj nam bodo nudili malce poglobljen vidik naše tematike. Zanimalo nas bo, v kakšni meri je uporabnicam interneta le-ta spremenil življenje, ali menijo, da jim je na splošno olajšal življenje ter ali trdijo, da se uporaba interneta razlikuje po spolu. Skratka, preverjali bomo naši domnevi, in sicer: mlajšim uporabnicam interneta je bolj olajšal življenje, saj se jim ni bilo potrebno posebej učiti uporabe (posledica računalniškega opismenjevanja v šolah) ter nimajo straha pred novo tehnologijo, v tem primeru interneta in bolj izobražene uporabnice interneta menijo, da se uporaba interneta ne razlikuje po spolu, saj ga bolj izobražene uporabnice v večji meri uporabljajo ter tako nimajo občutka, da bi se uporaba načeloma razlikovala glede na spol.

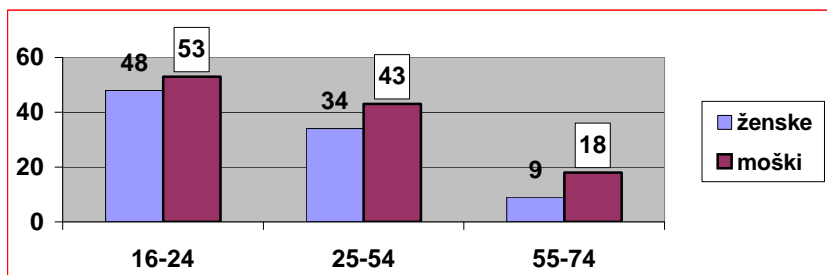
3. EMPIRIČNI DEL

3.1 RAZISKAVA EUROSTAT

Informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT) so najpomembnejša gonilna sila gospodarske in družbene modernizacije. Tega se zaveda tudi Evropska unija, zato je tudi razvila strategijo i2010¹³, saj se želi ob bok postaviti vedno večji konkurenci (Kitajska, Indija) uporabe in investiranja v IKT.

Prva raziskava, ki je za nas relevantna, je raziskava EUROSTAT-a z naslovom Razlike med spoloma pri uporabi računalnika in interneta. Vanjo je bilo vključenih 25 evropskih držav. EU povprečje je bilo izračunano le, če določena država predstavlja najmanj 55 % števila članic in 60 % EU populacije. Raziskava je bila izvedena leta 2006 med gospodinjstvi in posamezniki, starih med 16 leti 74 leti. Indikatorji, ki so bili vključeni v raziskavo, so pokrivali področje povezano z informacijsko – komunikacijskimi tehnologijami. Indikatorja, ki sta za nas najbolj zanimiva, preučujeta povezanost med uporabo interneta¹⁴ in spolom ter računalniško pismenosti¹⁵ in spolom. Prikazali bomo primerjavo med evropskim povprečjem in Slovenijo. Najprej si oglejmo odstotek redne uporabe interneta po spolu.

Tabela 3.1. 1: Odstotek žensk in moških po starostnih skupinah, ki so uporabili internet vsaj enkrat na dan ali vsak dan v zadnjih treh mesecih v EU-25

Vir: Seybert 2007: 1.

¹³ Strategija i2010 je okvir politike za obdobje usklajenih telekomunikacij in medijskih storitev. Ključni cilji so vzpostavitev enotnega informacijskega trga, večje vlaganje v raziskovanje na področju IKT in spodbujanje e-vključenosti (RIS 2007).

¹⁴ Vprašanje, ki se nanaša na uporabo interneta se glasi: »Povprečno koliko pogosto ste uporabili internet v zadnjih 3 mesecih?« Odgovori, ki so bili na voljo: »vsak dan ali skoraj vsak«, »vsaj 1 krat na mesec (ampak ne vsak teden)«, »manj kot 1 krat na mesec«. (European Commission 2008).

¹⁵ Vprašanje, ki se nanaša na internetne veščine se glasi: »Katere od naštetih računalniški orodij znate uporabljati?« Odgovori, ki so bili na voljo: »a) kopirati ali premikati dokument ali mapo, b) uporabljati orodja kopirati in prilagoditi za podvajanje ali premikati podatke znotraj dokumenta, c) uporabljati osnovne aritmetične formule v »spreadsheet«, d) stisniti dokumente, e) povezati in nastaviti novo opremo (kot tiskalnik ali modem), f) pisati računalniški program z uporabo posebnega programskega jezika, g) nobeno od naštetega.« Pri čemer sta odgovora a in b pomenila nizko znanje, c in d srednje, e in f pa visoko znanje. Kot opozorilo naj navedem, da so posamezniki sami ocenjevali svoje znanje, tako da gre za samoocenjevanje (European Commission 2008).

Pri vseh starostnih skupinah v evropskih državah, internet in računalnik v večji meri uporabljajo moški. Največja razlika pri uporabi interneta med moškimi in ženskami se pojavi v starostnih skupinah 25 do 54 in 55 do 74 let.

Razlika med obema spoloma pa ni le v uporabi, ampak tudi pri računalniškem znanju oziroma računalniški pismenosti. Naslednja tabela prikazuje odstotek žensk in moških po starosti in stopnji osnovnega računalniškega znanja.

Tabela 3.1. 2: Primerja med SLO – povprečjem EU. Indeks računalniške pismenosti po spolu in starosti, 2006

	<i>16 – 24 let</i>				<i>25 – 54 let</i>				<i>55 – 74 let</i>			
	visoko		vsaj srednje		visoko		vsaj srednje		visoko		vsaj srednje	
	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m
EU-25	30	48	73	78	18	34	47	57	3	12	13	25
SI	56	73	89	93	21	37	50	56	2	9	7	20

Vir: Seybert 2007: 5.

Moški imajo višje računalniško znanje v vseh starostnih skupinah, tako v evropskih državah kot tudi v Sloveniji. V državah Evropske Unije v starostni skupini 25 – 54 ima skoraj tretjina moških visoko računalniško znanje, delež žensk je le 18 odstotni.

Med težavami, ki jih izpostavlja Evropska unija, je pomanjkanje kakovostnih strokovnjakov. Zato si v prihodnjih letih želi »izboljšati dostopnost in privlačnost tehničnih področij ženskemu delu populacij.« Raziskave kažejo, da IKT tehnologije prispevajo četrtno h gospodarski rasti EU. Ker pa se delež žensk, ki diplomirajo na tehniških smereh znižuje (19%), si EU prizadevajo za večji delež žensk na tem področju, saj bi pomanjkanje le-tega kadra predstavljalo velike težave (RIS 2008).

3.2 RAZISKAVA STATISTIČNEGA URADA REPUBLIKE SLOVENIJE

Naslednjo raziskavo, ki si jo bomo ogledali, je izvedel Statistični urad Republike Slovenije, in sicer »Uporaba interneta v gospodinjstvih, Slovenija, 1. četrletje 2007«. Raziskava ugotavlja,

kako je razširjena uporaba računalnikov, kolikšen delež slovenske populacije dostopa do interneta in za katere namene ga uporablja. Podatki lahko pomagajo k oblikovanju politike na področju informacijske družbe na slovenskih tleh ter v Evropski uniji (Zdešar in Zupan 2007: 1).

»V vzorec je bilo vključenih 2.504 oseb, ki so bile v času zbiranja podatkov (to je od 01. aprila do 15. maja 2007) stare od 10 do 74 let. Podatki so bili zbrani na terenu, in sicer z vprašalniki na papirju, ter s pomočjo telefonskega anketiranja.« (Zdešar in Zupan, 2007: 2). Zaradi visoke uporabe interneta med mlajšimi so v vzorec zajeli tudi mladoletne. Lahko bi rekli, da so pravzaprav danes prav mladi nosilci informacijske družbe (Zdešar in Zupan 2007: 1).

Tabela 3.2. 1: Redni uporabniki¹⁶ interneta po starosti, Slovenija 1. četrletje 2004 – 1. četrletje 2007

	<i>1. četrletje 2004</i>	<i>1. četrletje 2005</i>	<i>1. četrletje 2006</i>	<i>1. četrletje 2007</i>
	Delež (%)	Delež (%)	Delež (%)	Delež (%)
10 – 74	... ¹⁷	50	54	56
16 – 74	37	47	51	53
10 – 15	...	83	92	90
16 – 34	62	77	81	84
35 – 54	33	45	50	53
55 – 74	((8)) ¹⁸	(11) ¹⁹	14	14

Vir: Zdešar in Zupan 2007: 1.

Opazimo, da se redna uporaba interneta povečuje, saj je v prvem četrletju l. 2007 vseh oseb starih od 10 do 74 let 56% , kar je 4 odstotne točke več kot v istem obdobju leta 2005. Kar 23 % rednih uporabnikov je bilo takih, ki bi si želeli internet pogosteje uporabljati. Razlogi za redkejšo uporabo so predvsem zaradi »pomanjkanja časa (71%), pomislekov glede varovanja osebnih podatkov (28%), prepočasne internetne povezave (27%), dodatnih stroškov zaradi pogoste uporabe interneta (20%), pomanjkljivega znanja tujih jezikov (17%) ter pomanjkanje veščin ali znanja (17%).« (Zdešar in Zupan 2007:1).

¹⁶ Med redne uporabnike so šteli osebe, ki so internet uporabljale v zadnjih 3 mesecih.

¹⁷ ... ni podatka

¹⁸ (()) nenatančna ocena: 0,15

¹⁹ () manj natančna ocena: 0,10

Med uporabniki računalnika in interneta je največ mlajših oseb. »Med osebami, starimi 10-74 let, je bilo 61% rednih uporabnikov računalnika.« Raziskava med drugim tudi ugotovi, da starost vpliva na uporabo interneta, saj je delež rednih uporabnikov najvišji med osebami, starimi od 10 do 15 let, in sicer v prvem četrtletju l. 2007 kar 90 odstotni, na drugi strani pa je v istem obdobju najmanjši (14%) med osebami, starimi od 55 do 74 let (Zdešar in Zupan 2007: 1).

Ključne ugotovitve so, da ima dostop do interneta vedno več gospodinjstev, in sicer v omenjenem obdobju 58 % gospodinjstev. Uporabnikov, ki internet dnevno uporabljajo, je bilo 40 odstotkov. Največ oseb uporablja internet doma 48 %, čeprav nam nova tehnologija omogoča dostop do interneta tudi zunaj doma (razni mobilni telefoni – GPRS, UMTS, prenosni računalniki). Gospodinjstva z otroki so veliko bolj opremljena z IKT kot gospodinjstva brez otrok. Dostop do interneta je namreč imelo kar 77% gospodinjstev z otroki in 48% gospodinjstev brez otrok (Zdešar in Zupan 2007: 1).

Oglejmo si še primerjavo med raziskavama RIS s podatki Statističnega urada Slovenije. Pogledali si bomo redne uporabnike interneta.

Tabela 3.2. 2: Primerjava raziskave SURSa in RISa - ocene deleža mesečnih uporabnikov interneta

PODATKI SURS (Ocene deleža rednih uporabnikov v celotni populaciji, september, 2007) **PODATKI RIS (Ocene deleža uporabnikov interneta v celotni populaciji, oktober 2007)**

	Mesečni uporabniki ²⁰		Mesečni uporabniki ²¹
10 – 15	88%	10 – 15	89%
16 – 24	87%	16 – 24	91%
25 – 34	79%	25 – 34	88%
35 – 44	64%	35 – 44	76%
45 – 54	42%	45 – 54	51%
55 – 64	19%	55 – 65	21%
65 – 74	7%	66 - 74	7%
SKUPAJ	55%	SKUPAJ	62%

Vir: Vehovar in Vukčević 2001: 7 – 8.

²⁰ Mesečni uporabniki – združene kategorije : uporablja vsak dan ali skoraj vsak dan; uporablja vsaj enkrat na teden; uporablja vsaj enkrat na mesec

²¹ Mesečni uporabniki – združene kategorije: uporablja večkrat dnevno; skoraj vsak dan; nekajkrat tedensko; nekajkrat mesečno

Vidimo, da je ocena RISa o deležu mesečnih uporabnikov zelo podobna SURSovim podatkom. Po podatkih dobljenih z anketo RIS je mesečnih uporabnikov nekoliko več (62%) oziroma 1.040.000. Vseeno se podatki razlikujejo glede na uporabo po starostni skupini. Majhna odstopanja opazimo pri starostnih skupinah 25 – 34 let, 35 – 44 let in 45 – 54 let, in sicer pri vseh je ocena RISa nekoliko višja kot SURSa (Vehovar in Vukčević 2001: 8).

Skratka, več kot polovica Slovencev in Slovenk uporablja internet mesečno. Prav tako je beležen višji delež mesečne uporabe pri mlajši populaciji.

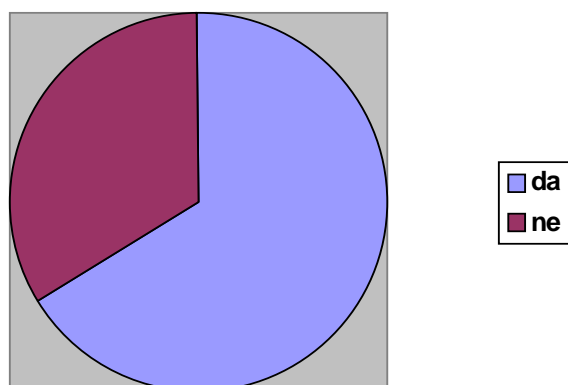
3.3 RAZISKAVA RIS

Tretja raziskava, ki si jo bomo pogledali, je telefonska anketa o uporabi interneta RIS 2007, ki jo je oktobra 2007 izvedel Center za metodologijo in informatiko (CMI) v okviru projekta Raba interneta v Sloveniji (RIS). Vzorec zajema 484 oseb v starosti od 12 do 65 let.

Videli smo, da internet uporablja več evropskih moških. Sedaj pa si oglejmo, kakšna je uporaba interneta v Sloveniji glede na spol.

»Na vprašanje o uporabi interneta (»Ali uporabljate internet... pri tem mislimo tudi elektronsko pošto, www, ftp, WAP ali katerokoli drugo internet storitev?« je odgovarjalo 484 respondentov v populaciji 12 do 65 let.« (Vehovar in Bračko 2007: 5).

Slika 3.3.1: Uporaba interneta

n= 484

Vir: Vehovar in Bračko, 2007: 5.

Internet uporablja 66 % vprašanih. Delež ženskih uporabnic je 61 %, delež moških je nekoliko višji, in sicer 72%. »Razlika med obema skupinama glede na uporabo interneta je statistično značilna ($X^2=5,86$, $df=1$, $sig=0,02$). (Vehovar in Bračko 2007:5).

3.4 RAZISKAVA eMARKETER

eMarketer opravlja vse aktualne analize o internetu, spletnem trženju, medijih in novih tehnologijah. Dnevno objavlja razne članke ter raziskave. O e-poslovanju in o internetnem trženju poseduje najbolj obsežne statistične podatke na svetu. Skratka eMarketer nam pomaga z različnimi izvedenimi raziskavami razumeti vpliv in rast interneta (eMarketer 2008).

Njihove zadnje ocene kažejo, da bo leta 2008 v ZDA splet vsaj enkrat na mesec obiskalo 100,4 milijona žensk (51,8%) in 93,5 milijona moških (48,2%). Razlogi tičijo v dejstvih, da je v populaciji v ZDA vedno več žensk ter da najstnice obiskujejo splet bolj pogosto kot najstniki. »Pri starejši populaciji je situacija obratna. Starejši moški pogosteje obiščejo splet kot starejše ženske.« (RIS 2008). Napovedujejo, da se bo razlika ohranila (RIS 2008).

Naslednja tabela nam prikazuje demografski profil odraslih potrošnikov v ZDA po povprečnem času na dan²², ki ga preživijo na internetu, januar 2008 (v minutah).

Tabela 3.4. 1: Demografski profil odraslih ameriških uporabnikov po povprečnem času preživetem na dan na internetu, januar 2008 (v minutah)

STAROST	Delež
18 – 34	145.4
18 – 49	118.7
25 – 49	103.5
25 – 54	99.7
35 – 64	87.6
65 -	48.1
PRIHODEK GOSPODINJSTVA	
> 25.000\$	63.8

²² Tukaj je mišljeno za dan pred anketiranjem.

<i>\$25.000-\$50.000</i>	111.9
<i>\$50.000-\$75.000</i>	108.2
<i>\$75.000+</i>	114.2
<i>\$100.000</i>	138.3

IZOBRAZBA

<i>srednja šola</i>	57.1
<i>nedokončana visokošolska izobrazba</i>	99.9
<i>višja ali visoka in več</i>	123.0

Vir: eMarketer 2008.

Opazimo, da mlajši, z višjo izobrazbo ter z višjim dohodkom, dlje uporabljajo internet. Največ minut (145.4) preživijo osebe stare med 18 – 34 leti.

3.5 RAZISKAVA PEW / INTERNET

Naslednja raziskava, ki si jo bomo ogledali, je »How Women and Men Use the Internet« (Kako ženske in moški uporabljajo internet). Izvedel jo je projekt »Pew Internet & American Life«, potekala pa je v obdobju od marca 2000 do septembra leta 2005. Podatki so bili zbrani s pomočjo telefonskega intervjuja, ki ga je izvedel Princeton Survey Research Associates. Leta 2002 je vzorec zajemal 14.416 posameznikov, leta 2005 pa 6.403. Merili so uporabnikovo obnašanje, njegovo zavest in odnos do računalnika ter interneta. Zbirali so vtise, kako se internet prilega v družbeno, delovno ali osebno življenje. Zanimalo jih je, koliko je internet pomemben ženskam, koliko moškim ter na kakšen način ga uporabljajo in kako je spremenil ali izboljšal njihovo življenje (Fallows 2005: 1).

Kot so že prejšnje raziskave ugotovile, udi obravnavana raziskava potrjuje, da internet intenzivneje uporabljajo moški, in sicer običajno ga dnevno uporablja 61 odstotkov moških in 57 odstotkov žensk. Moški gredo tudi večkrat na dan na splet kot ženske (Fallows 2005: 2).

3.5.1 »ONLINE« DEJAVNOSTI

Pew Internet Project je sledil uporabnikom interneta pri udeleževanju aktivnosti na spletu od marca 2000 do septembra 2005. Raziskava je po spolu primerjala tudi kakšne vrste informacij iščejo posamezniki. Indikator, ki je relevanten za nas meri aktivnost na spletu²³.

Tabela 3.5.1. 1: Internetne aktivnosti, ki jih v isti meri opravljajo ženske in moški

AKTIVNOST	% »online« moški	% »online« ženske
<i>uporaba iskalnika</i>	90	91
<i>pridobiti informacije o hobijih</i>	80	75
<i>pridobiti informacije o potovanjih</i>	74	71
<i>surfati po internetu za zabavo</i>	70	63
<i>kupiti izdelek</i>	68	66
<i>kupiti ali rezervirati turistični paket</i>	61	65
<i>dobiti informacije o politični kampanji</i>	60	56
<i>raziskava za šolo</i>	59	55
<i>pogledati video/poslušati avdio</i>	56	57
<i>obiskati spletno stran vlade</i>	55	54
<i>poiskati telefonsko številko/naslov</i>	53	55
<i>dobiti informacije o službi</i>	46	42
<i>narediti virtualni ogled</i>	45	46
<i>dobiti informacije o fakulteti</i>	44	47
<i>takojšnje sporočilo</i>	42	39
<i>poslovati z banko</i>	41	41
<i>igrati online igre</i>	36	37
<i>dobiti informacije o kraju bivanja</i>	33	34
<i>dobiti informacije o nekom</i>	29	28
<i>brati blog</i>	29	25
<i>deliti dokumente</i>	25	28
<i>prenesti računalniške igre</i>	22	19
<i>darovati dobrodelnim ustanovam</i>	18	19

²³ » Prosim povejte ali kdaj, ko greste na internet naredite sledeče _____ (pošljete ali preberete elektronsko pošto; si pogledate novice; iščete informacije o zdravju; itd.)

<i>poslati e – vabilo</i>	11	13
<i>ustvariti blog</i>	11	8
<i>»take class for credit«</i>	10	13
<i>uporabljati spletno stran za zmenke</i>	10	7
<i>naročiti nekaj na osnovi spama</i>	6	5
<i>igrati loto ali kockati</i>	4	4

Vir: Fallows 2005: 11.

Opazimo, da mnoge aktivnosti na spletu pravzaprav v isti meri uporabljajo tako moški kot ženske. Na internetu največ uporabljajo iskalnik, najmanj pa igrajo loto ali kockajo. Vendar še vedno ostaja veliko aktivnosti na internetu, ki se razlikujejo po spolu. Oglejmo si naslednjo tabelo, ki razdeli aktivnosti, ki jih v večji meri uporabljajo ženske in aktivnosti, ki jih na internetu uporabljajo moški.

Tabela 3.5.1. 2: Različne aktivnosti, ki jih opravljajo moški in ženske na svetovni splet

<i>Aktivnosti pri katerih vodijo ženske</i>	<i>% moških</i>	<i>% žensk</i>
<i>Pošiljanje e – pošte</i>	88	94*
<i>Gledati zemljevide, načrte</i>	82	87*
<i>Iskati informacije o zdravju in medicini</i>	58	74*
<i>Iskati podporo za probleme medicinske ali osebne narave</i>	50	66*
<i>Dobiti info o veri</i>	25	34*
<i>Aktivnosti, kjer moški vodijo</i>		
<i>Raziskati ponudbo/produkta</i>	82*	75
<i>Preverjati vreme</i>	82*	74
<i>Dobiti novice</i>	75*	69
<i>Uporabljati internetno stran »sam svoj mojster«</i>	60*	50
<i>Preverjati športne novice</i>	59*	27
<i>Dobiti finančne info</i>	56*	33
<i>Delati raziskave o službi</i>	54*	48
<i>Prenašati računalniški program</i>	48*	31
<i>Plačati račune</i>	42*	35
<i>Poslušati glasbo na internetni strani</i>	38*	29
<i>Poslušati radio</i>	38*	20
<i>Oceniti osebo, proizvod, storitev</i>	33*	28

<i>Prenašati glasbene datoteke</i>	30*	20
<i>Narediti »online« avkcijo</i>	30*	18
<i>Sodelovati v razpravi ali v klepetalnici</i>	24*	20
<i>Prenašati video datoteke</i>	22*	13
<i>Premešati vsebino</i>	21*	15
<i>Obiskati strani za polnoletne</i>	21*	5
<i>Trgovati z delnicami, skladi</i>	20*	6
<i>Uporabljati web kamero</i>	19*	13
<i>Vpisati se v tečaj osebne rasti</i>	15*	11
<i>Plačati za digitalno vsebino</i>	14*	7

* statistično značilna razlika

Vir: Fallows 2005: 12.

Moški uporabljajo internet predvsem za: pregledovanje vremena, novic, informacije tipa »naredi si sam«, preverjajo informacije o športu, o politiki, financah, nalagajo programe, glasbo ter jo poslušajo. Ženske pa večinoma s pomočjo interneta iščejo načrte in zemljevide, informacije o zdravju in medicini, pošiljajo in sprejemajo elektronsko pošto. Za ženske je bolj verjetno, da iščejo splošne informacije o zdravju in medicini, o določeni bolezni ali medicinskih pogojih, zdravljenju in proceduri.

Pri namenu uporabe interneta ugotovimo, da moški internet uporabljajo bolj za zabavo, igro in sprostitev razen nekaterih izjem. Ženske pa igrajo računalniške igrice, poslušajo razne izseke (»clip«) in delijo dokumente skoraj tako kot moški.

V nadaljevanju si pogledjmo kakšne trende napoveduje raziskava o aktivnostih na internetu.

Pew Internet Project je pričel beležiti uporabnikovo udeleženoost in aktivnost na internetu leta 2000. Internetne aktivnosti so dodajali sproti kot se je internet razvijal. Različne aktivnosti »online« moških in žensk in kako se spreminjajo.

Tabela 3.5.1. 3: Aktivnosti in trendi : razlika pri uporabi interneta po spolu

<i>Aktivnosti z približno enako naraščajočo oceno</i>	<i>% naraščajoča moška online aktivnost</i>	<i>% naraščujoča ženska online aktivnost</i>	<i>Datum PIP anket²⁴</i>
<i>Bančništvo</i>	130	140	00-05
<i>Avkcije</i>	58	64	00-05
<i>Politične novice</i>	46	40	00-04
<i>Kupiti proizvode / usluge</i>	40	43	00-05
<i>Vreme</i>	29	25	00-05
<i>Zdravje in medicinske informacije</i>	21	23	00-02
<i>Informacije o potovanjih</i>	16	9	00-04
<i>Kje prednačijo bolj moški</i>			
<i>Pregledati šport</i>	28	17	00-04
<i>Surfati, da mine čas</i>	15	-2	00-04
<i>Kje prednačijo bolj ženske</i>			
<i>Religija</i>	32	48	00-04
<i>Informacije o vladi</i>	1	32	00-04
<i>Gledati video/audio izseke</i>	10	30	00-04
<i>Pridobitev novic</i>	14	25	00-05
<i>Zemljevidi in smer</i>	5	13	01-04
<i>Raziskava proizvodov / uslug</i>	3	12	00-05

Vir: Fallows 2005: 15.

Od leta 2000 narašča okoli 15 spletnih aktivnosti. Od tega večina teh naraščajočih dejavnosti na spletu uporabljata oba spola. Bančništvo je najbolj intenzivno naraščajoča dejavnost na internetu, saj se je delež uporabnikov storitve najbolj povečal pri obeh spolih. V obdobju od leta 2000 – 2005 so ženske bolj začele uporabljati strani, ki govorijo o religiji, vladi in gledanju video/audio posnetkov, pridobivanju novic, zemljevidov in raziskovanju proizvodov in storitvah. Trendi pri moških se nagibajo k vse večjemu obiskovanju strani o športu in

²⁴ PIP ankete – med katerim obdobjem je bila določena internetna aktivnost vključena v raziskavo. Pri merjenju posamezne aktivnosti je vzeta razlika med začetnim letom raziskave ter končnim letom merjenja.

njihovemu namenu iti na internet za kratkočasenje. Odstotek moških uporabnikov, ki gredo na internet, da jim mine čas, se je od l. 2000 do 2004 povečal za 15%, med tem ko se je odstotek žensk pravzaprav zmanjšal (za 2%).

3.5.2 TVEGANJE IN STRAH PRED INTERNETOM

V nadaljevanju si oglejmo še kakšno tveganje in strah vidijo ženske in moški pri uporabi interneta. Ko so vprašali ne uporabnike interneta, če bi začeli uporabljati internet ali e – pošto, je 19 % moških zatrdilo, da bi jih zanimalo, žensk pa komaj 10 %. Le 35 % žensk zatrjuje, da bodo nekoč začele uporabljati internet, moških pa 46 %. Razloge za neuporabo svetovnega spleta so našteali med neuporabniki interneta in so prikazani v naslednji tabeli.

Poglejmo si primerjavo dobljenih podatkov med raziskavama Pew Internet in Ris kakšne ovire vidijo pri uporabi interneta ženske in moški. Indiktor pri raziskavi RIS, ki je za nas najbolj relevanten, preučuje ovire za uporabo interneta²⁵.

Tabela 3.5.2. 1: Ovire za neuporabo interneta, primerjava RIS – PEW INTERNET

Raziskava Pew internet, marec – maj 2002 / Raziskava RISa, junij 2001, n=164

Glavni razlogi	neuporabniki interneta		neuporabnice interneta	
To me ne zanima	45%	3,2	58 ²⁶ %*	3,3
Nočem ga	43%	Ni podatka	58%*	Ni podatka
Skrbi me zaradi pornografije, kraj in prevar	34%	Ni podatka	49%*	Ni podatka
Nima časa	29%		29%	
Je predrago	25%	3,2	34%*	3,6
Prekomplicirano za uporabo	22%	2,9	30%*	3,4

* nakazuje statistično značilno razliko

Vir: Fallows 2005: 40 in Vehovar in Vukčević 2001: 93.

²⁵ Vprašanje, ki se nanaša na ovire pri uporabi interneta se glasi: »Kakšno oviro Vam predstavljajo naslednje ovire?« Za odgovore je bila namenjena 5 stopenjska merska lestvica, kjer je 1 pomenila »sploh ni ovira« in 5 »zelo velika ovira«. (Vehovar in Vukčević 2001:92).

²⁶ * standardna napaka je +/- 3%; statistično značilna razlika.

Po primerjavi podatkov opazimo, da obe raziskavi kažeta, da ženske v večji meri vidijo ovire za neuporabo interneta. Američani ne uporabljajo interneta zaradi pomanjkanja zanimanja ter mnenja (45% moških, 58% žensk), da ga ne potrebujejo, med tem ko je v Sloveniji prevladujoč razlog, da je predrag (povprečje 3,6 pri ženskah ter povprečje 3,2 pri moških).

Skoraj polovico Američank skrbi pornografija, kraja in prevara. Zanimivo je, da se večini ameriškim ne uporabnikom interneta ne zdi, da je internet preveč zapleten. Več žensk kot moških, tako na ameriških kot na slovenskih tleh, poudarja, da je internet težko razumljiv.

V isti meri moške in ženske skrbijo nove grožnje kot je na primer spletno vohunjenje. Okoli tri četrtine moških in žensk meni, da je velik problem, če se jim s spletne strani samodejno naloži program ali če s spletne strani, ki jih obiskujejo, sledijo njihovim internetnim navadam, ne da bi to vedeli. Polovica moških in žensk, ki so internetni uporabniki meni, da je vohunjenje resna grožnja njihovi varnosti na internetu.

Pew internet je pokazal, da uporabnice interneta drugače komunicirajo, saj bolj pogosto pošiljajo in dobivajo elektronsko pošto. Le – to uporabljajo za pisanje prijateljem in družini o različnih temah, od posredovanja šal in zabavnih zgodb, do deljenja raznih zgodb in skrbi. Tako moški kot ženske pri elektronski pošti cenijo pripravnost in učinkovitost. Ženske poudarjajo tudi pozitivni vpliv elektronske pošte pri vzdrževanju odnosov. Moški pa se na drugi strani bolj udeležujejo in vključujejo v veliko interesnih skupin (na primer klub oboževalcev).

Pogledali smo si vrsto raziskav, ki so jo opravljale tako slovenske organizacije kot evropske in ameriške. Vsem raziskavam je skupno, da je uporaba interneta povezana s spolom, starostjo in izobrazbo. Zadnja raziskava pa nam je razkrila podrobnejše informacije o načinu uporabe interneta med spoloma. Ker pa želimo tematiko še podrobneje raziskati, smo se odločili za kvalitativno raziskovanje, saj smo želeli podrobneje spoznati mnenja posameznikov.

3.6 POLSTRUKTURIRANI INTERVJU

3.6.1 OPIS METODE

Kvalitativno raziskovanje temelji na poglobljenem pridobivanju informacij o določenem družbenem pojavu. Velikokrat ima spraševalec direkten stik z izprašanci. Če primerjamo s kvantitativno metodologijo, je vzorec mnogo manjši. Intervju je najbolj značilna oblika. Za analizo je pomembno, da oblikujemo določeno predpostavko, ki jo nato lahko apliciramo v interpretaciji. Interpretacijo kvalitativne analize oblikujemo na podlagi odgovorov, iz katerih potem izpeljemo kvalitativno razlago preučevanega problema. Interpretacija je tako sestavljena iz posameznih citatov iz zbranih podatkov, ki nakazujejo sklep interpretacije (Neuman 2006).

Kot že omenjeno, se med kvalitativne metode raziskovanja uvršča tudi intervju. Le – ti se delijo na (Grey 2004: 215):

- strukturirane;
- pol – strukturirane;
- vodeni razgovor;
- neformalni razgovor;
- fokusirani intervju.

Polstrukturirani intervju je dobra metoda za pridobivanje zanimivih in pomembnih pogledov v »notranjost« raziskovane teme. Uporablja se za pridobivanje podrobnejših in bolj poglobljenih - informacij, mnenj in odnos ljudi do obravnavane teme. Polstrukturirani intervju je »mešanica bolj ali manj strukturiranih vprašanj« in se »tipično nanaša na kontekst, kjer ima izpraševalec na seznamu niz vprašanj v splošni obliki vprašalnika«, vendar jih lahko »prireja in dodaja kot odziv na po njegovem mnenju pomembne odgovore.« Velika prednost te metode, saj daje prednost spraševancu, ker je dovoljena uporaba njegovega jezika, lahko se oddalji od teme pogovora, tako da so lahko odgovori bolj subjektivno posredovani (Bryman 2001: 110).

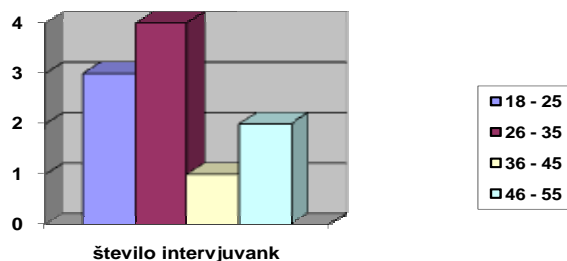
Pri raziskovanju so nam polstrukturirani intervjuji nudili bolj poglobljen vpogled, dodatne informacije, ki jih raziskave ne odkrijejo. Podatki, ki smo jih pridobili, so mi pomagali pri umeščanju ugotovitev v širši družbeni kontekst. Zapisi intervjujev so v prilog C.

3.6.2 REZULTATI RAZISKAVE

Udeleženke raziskave so bile uporabnice interneta. V vzorec je bilo vključenih 10 posameznic. Štiri intervjuvanke so bile stare od 26 let do 35 let, sledi jim skupina uporabnic, ki šteje od 18 let do 25 let (tri intervjuvanke) ter starostna skupina med 46 – 55 let (dve), le ena posameznica, spada v skupino med 36 – 45 let. V vzorec smo vključili posameznike iz kroga prijateljev, znancev, sorodnikov in sodelavcev, ki so si med seboj različni v razmišljanju in izobrazbi.

Zaradi majhnega in neslučajnega vzorca, dobljenih rezultatov nikakor ne moremo posploševati na celotno slovensko območje. Namen polstrukturiranega intervjuja je dobiti čimbolj resnične odgovore, zato smo jih spraševali v okolju, v katerem se počutijo sproščene, torej v njihovem domu. Pred samim intervjujem smo vsem vključenim razložili namen intervjuja. Odgovori polstrukturiranega intervjuja so zapisani v knjižni pogovorni zvrsti, delno v neknjižni zvrsti in delno v slengu. Zapisi vseh intervjujev so priloženi pod prilogo C.

Slika 3.6.2.1: Grafični prikaz uporabnic po starosti

Vir: Lastni vir

Intervjuvanke imajo večinoma poklicno ali srednješolsko izobrazbo, le – teh je sedem, samo tri imajo višjo, visoko ali univerzitetno.

Intervjuji so še potrdili dejstvo, da je internet močno razširjen medij. Po pregledu zapisov intervjujev smo opazili, da je internet vsem intervjuvankam v veliki meri spremenil življenje. Večina si ne bi več znala predstavljati življenja brez njega. Ena izmed uporabnic se je izrazila zelo slikovito.

Lea (26): » Praktično mam vse na dlani.«

3.6.2.1 VPLIV INTERNETA NA ŽIVLJENJE UPORABNIC

Prav tako so vse potrdile, da jim je internet pravzaprav olajšal življenje. Mlajše uporabnice so, tako kot smo predvidevali, izpostavile predvsem študij, saj so na svetovnem spletu dostopna vsa študijska gradiva, nepogrešljiv je spletni referat, prijavljanje na izpite, preverjanje rezultatov. Vendar vseeno hipoteze ne moremo sprejeti, saj je tudi starejšim olajšal življenje. Razloge za to bi lahko poiskali tudi v dejstvu, da se Jasmina, Emira, Petra in Lea (vse v drugem starostnem razredu: 26 - 35) šolajo ter čeprav niso v prvem starostnem razredu vse odgovorile, da jim je internet olajšal življenje na področju študija. Tukaj se nakazuje mogoče vse večji trend vseživljenjskega učenja.

Jasmina (30): »ko sm se odločila za nadaljevanje šolanja, mi je internet ful olajšal študij.«

Emira (32): »Ful mi pomaga pr študiju.«

Petra (: »Jah, olajšu mi ga je pr študiju, otežil mi ga je le pri učenju uporabe. Na splošno mi ga je olajšal.«

Lea (26): »Olajšu mi ga je pri študiju.«

Le Petra je menila, da ji internet pomaga pri opravljanju službenih zadev. Skoraj vsem je internet olajšal življenje ravno zaradi svoje hitrosti in dostopnosti do množice informacij in podatkov.

Jasmina (30): »Olajšu mi ga pa je zarad dostopnosti in hitrosti.«

Sabina (23): »Olajšal mi ga je bol, kr nudi hitrost dostopa do informacij,«

Alma (40): »Hitr in bol sem informirana glede dogodka al pa kakih zadev, k jih rabm..«

Sonja (48): Hitr dostop do informacij.«

Emira (32): » Olajšu mi je življenje, zato kr lažji pridm do informacij.«

Andreja (25): »Internet mi je v večji meri olajšal življenje kot otežil, prav zaradi hitrega in lažjega dostopa do številnih podatkov in informacij.«

Nada (48): »Informacije dobim hitreje.«

3.6.2.2 PREDNOSTI INTERNETA

Zatrdile so, da jim internet omogoča prihranek časa ter poti. Kot nepogrešljive pozitivne lastnosti so naštele tudi dopisovanje ter stike s prijatelji in družino.

Tjaša (28): »Olajšu mi ga je v komunikaciji s prijatelj in družino, lahk pošiljam brezplačno maile, pa prihrani mi pot.«

Sabina (23): »dopisovanje, ohranjanje stikov s prjatlji«

Andreja (25): »prijateljske stike pa še bol vzdržujm zaradi interneta.«

Pri dopisovanju so nekatere poudarile zlasti, dejstvo finančno ugodnost interneta.

Alma (40): »Dopisujm se s prijatlji prek maila, kr je velik cenejši kot telefon.«

Nada (48): »E – pošta je ceneje kot navadna pošta.«

3.6.2.3 UPORABA INTERNETA

Naslednje vprašanje je intervjuvanke razdelilo, saj je ena polovica menila, da ženske v isti meri uporabljajo internet, druga pa nasprotno, da ga moški uporabljajo v večji meri. Izkazalo se je, da 66,66 % intervjuvank z višjo, visoko, univerzitetno ali več ter le 42,86 % intervjuvank s poklicno ali drugo srednjo šolo meni, da ženske v večji meri uporabljajo internet kot moški. Iz tega sledi, da potrjujem domnevo, da bolj izobražene intervjuvanke menijo, da internet v isti meri uporabljajo ženske in moški.

Intervjuvanke, ki so mnenja, da ženske manj uporabljajo internet, so kot vzroka navedle predvsem, da ženskam primanjkuje časa ter da nekatere nimajo dostopa.

Alma (40): »Mogoče je pa razlog čas, k ga ima ženska velik manj kot moški.«

Emira (32): »Hmm.., mogoče, kr majo manj časa, pa še velik žensk nima tut dostopa do interneta.«

Petra: »Ženske so bol zaposlene.«

Lea (26): »ženske, k majo na splošno bol mal prostga časa, delajo s časom bol preudarno, kr niso prpravljene zabijat svjga časa.«

Nada (48): » Ženske ga manj uporabljajo le zarad pomanjkanje časa.«

Na drugi strani pa je druga polovica poudarjala, da je danes v službi ključno poznavanje interneta.

Jasmina (30): »Mislm, da enak uporabljajo kt moški. Predvsm zato, kr mislm, da majo ženske znanje za uporabo in mogoče, kr se jim zdi uporaba praktična.«

Sabina (23): »Ne, mislm, da v isti meri. Na poslovnem področju je nujno znanje uporabe interneta in glede šole uporabljata tut oba spola. Vsi se ga naučijo že v šoli.«

Sonja (48): »Poznam velik žensk, ki v veliki meri uporabljajo internet.«

Tjaša (28): »Mah, se mi ne zdi, da bi ženske manj uporabljale internet. Zdi se mi, da ga predvsem uporabljajo za druge stvari.«

Andreja (25): »Ne zdi se mi, da bi ženske kej manj uporabljale internet, zdi se mi, da smo na tem področju kar izenačeni. Mogoče ga ženske z družino pol po službi uporabljajo mnj kot moški, ampak po mojem ne prihaja do prevelkih razlik.«

Glede načina in namena uporabe interneta so se soglasno strinjale vse, da se le – ta razlikujeta po spolu. Menile so, da ženske iščejo na svetovnem spletu bolj informacije o zdravju, lepoti ter da bolj nakupujejo.

Jasmina (30): »Po mojem večina žensk še vedno raj obišče stran z nasveti v zvezi nakupovanja in kako stran o lepotnih in zdravstvene informacije.«

Sabina (23): »Ženske gledajo informacije za šoping, kake mlade uporabnice neta se bol združujejo v forumih, tko da se uporaba med ženskami razlikuje glede starosti. Ženske ga uporabljajo za prenašanje glasbenih fajlov, info glede prireditv, rezervirajo, bol organizacijsko sposobne, pogledajo kolk kej stane, primerjajo.«

Alma (40): »Ženske uporabljajo predvsm, da dobijo nasvet glede otrok (vzgoja, bolezen), lepote, prireditv, koncertov, za nakup knjig, oblačil, za informacijo o seminarjih, verskih dogodkih.«

Lea (26): »Ženske uporabljajo internet mnj zarad lastne zabave, več zarad službe, šole.«

Andreja (25): »Mislm, da ženske bol pogost uporabljajo internet kot sredstvo komunikacije, pa pogostej se dopisujejo in pogovarjajo preko interneta kt moški.«

Na drugi strani pa pravijo, da moški pogosteje obiščejo internet zaradi zabave, igrajo razne igre, se informirajo o športu, tehniki in avtomobilih. Tukaj bi lahko naredili vzporednico z že omenjeno raziskavo Pew Internet Project-a, saj so njihove ugotovitve prav takšne, da ženske na internetu večinoma pošiljajo elektronsko pošto, iščejo informacije o zdravju in medicini in na tem področju prednjačijo pred moškimi. Tako bi lahko sklepali, da je splošno znano, za kakšne načine in namene uporabljata oba spola internet. Kot v družbeni realnosti, kjer se mnoge dejavnosti in aktivnosti delijo po spolu, tako se le – te tudi razlikujejo pri uporabi interneta.

3.6.2.4 VPLIV INTERNETA NA POLOŽAJ ŽENSK

Na zadnje vprašanje je sedem intervjuvank odgovorilo, da internet izboljšuje položaj žensk. V nadaljevanju bomo videli, da so v pojasnilo svojega mnenja izpostavile povezanost s preostalim svetom, osveščenost, seznanjenost z dogajanjem v svetu.

Jasmina (30): »Z vsmi potrebnimi informacijami, k so dostopne na internetu lahk izboljšujejo svoj položaj in če si želijo ter hočejo te informacije uporabiti v svoj prid bodo korak pred vsemi.«

Sabina (23): »Ja, kr jih izobražuje in izboljšuje njihovo znanje. Oba spola sta na internetu enaka. Na netu ne vidš osebe, tko da so na nek način fizične lastnosti posameznika prikrite. Ponuja jim iste možnosti tudi pri zaposlovanju v smislu teledela.«

Alma (40): »bol povezane so s preostalim svetom. Ženske lahko med sabo komunicirajo ne glede na razdaljo pa delijo izkušnje. Lahk so tut povezane v raznih forumih, združenj, ki pač nastajajo na internetu.«

Sonja (48): »Ja, ker smo na tekočem z vsem kar se dogaja po svetu in doma.«

Emira (32): »Izboljšuje položaj žensk, kr so na internetu razni forumi, v katerih se lahko ženske med sabo povežejo al pa združujejo, pa si izmenjajo lahk kake nasvete oziroma info na globalni ravni.«

Petra: »Ja, z vidika en medij več, kjer se lahko informirajo.«

Nada: »Da, ozaveščenost, informiranje, omogoča cenejše nakupe, recepte in lahko poiščem navodila.«

Na drugi strani pa so ostale izpostavile, da internet ne izboljšuje današnji položaj žensk, razloge za to si oglejmo v naslednjih njihovih izjavah.

Lea (26): »Zato kr ženske, k se ne izpostavljajo v realnem življenju, se tut ne bodo v virtualnem, tko mislm, da ne vpliva na našo vlogo v družbi. «

Tjaša (28): »Ne, kr sploh ne vem zakaj bi ga.«

Andreja (25): »Mislm, da internet ne vpliva bistveno na samo izboljšavo položaja žensk v družbi. Ma pa prov gotov določene prednosti, ki lahk ženskam kot posameznicam olajšajo življenje, kot na primer možnost dela doma, na daljavo zarad uporabe interneta, možnost dostopa do različnih informacij, do katerh prej mogoče niso imele dostopa, ..«

3.7 SKLEP EMIPRIČNEGA DELA

Pogledali smo si različne raziskave, ki so obravnavale za nas relevantno tematiko. Raziskave ugotavljajo, da internet še vedno v večji meri uporabljajo moški. Čeprav nekaj raziskav kot na primer eMarketer ocenjuje, da bo uporaba interneta med ženskami narasla. »Razloga za to sta dva. Prvi je, da je v populaciji ZDA več žensk kot moških. Drugi razlog so najstnice. Za njih je značilno, da splet obiskujejo bolj pogosto kot njihovi moški sovrstniki. Napovedi za prihodnja leta kažejo, da se bo razlika v prihodnje ohranjala. Leta 2012 bo tako splet v ZDA obiskalo 104,1 milijone moških in 112,8 milijona žensk.« (RIS 2008).

V empiričnem delu smo najprej predstavili različne raziskave. Najprej smo prikazali podatke raziskav EUROSTATA, in sicer moški v vseh evropskih državah v večji meri uporabljajo internet, največja razlika pa se pojavlja v starostnih skupinah med 25 letom in 54 ter 55 – 74. V vseh starostnih skupinah imajo moški tudi višje računalniško znanje, prav tako v vseh evropskih državah. Med aktualno problematiko Evropska Unija izpostavlja pomanjkanje kakovostnih strokovnjakov. Iz tega razloga si v prihodnjih letih prizadeva za dostopnejše in privlačnejše tehničnih področij ženskam. IKT tehnologije prispevajo četrtno gospodarske rasti. Medtem pa se delež diplomiranih žensk na tehničnih smereh vztrajno znižuje, zato si EU prizadeva večji delež le-teh, saj bi pomanjkanje tega kadra predstavljalo velike težave.

Ugotovitve EUROSTATA so slovenske raziskave le potrdila. Statistični urad Slovenije ugotavlja, da je največ rednih uporabnikov v 1. četrtnetju v Slovenijo bilo med mlajšimi uporabniki, in sicer med 10 – 15 letom kar 90 odstotkov. Raziskava RIS – a izvedena leta 2007 pa prikazuje podatke, da 66 % uporablja internet, od tega je ženskih uporabnic 61 odstotni, delež moških pa je nekoliko višji 72 %.

Ogledali smo si raziskave narejene na ameriških tleh, ki so uporabo interneta raziskovale malce bolj poglobljeno. Sprva sem predstavila ugotovitve eMARKETER –ja, ki opravlja vse aktualne analize o internetu, spletnem trženju, medijih in novih tehnologije. Njihove ključne ugotovitve lahko stranemo, da bo leta 2008 v ZDA svetovni splet vsaj enkrat na mesec obiskalo 51,8 % žensk in 48,2% moških. Ugotavljajo, da posamezniki z višjo izobrazbo ter z višjim dohodkom, dlje časa uporabljajo internet.

Naslednjo raziskavo smo si ogledali »How Women and Men Use the Internet« (Kako ženske in moški uporabljajo internet), izvedel pa jo je projekt Pew internet & American Life ter je

potekala med obdobjem marec 2000 in september 2005. Rezultati so prikazali, da največ anketirancev na internetu uporablja iskalnik. Mnogo aktivnosti, ki se izvajajo med tem ko smo na internetu v isti meri uporabljajo tako moški kot ženske. Zanimivo se pokaže, da čeprav moški internet uporabljajo bolj za zabavo, igro in sprostitev, igrata računalniške igrice, poslušata razne izseke (»clipe«) in delita dokumente oba spola v isti meri. Skratka raziskava je pokazala, da imajo uporabnice interneta drugačno komunikacijo, saj bolj pogosto uporabljajo in dobivajo elektronsko pošto, le – to uporabljajo za pisanje prijateljem in družini. Ženske poudarjajo pozitivni vpliv elektronske pošte pri vzdrževanju socialnih odnosov, med tem ko se moški na drugi strani bolj udeležujejo in vpisujejo v interesne skupine (kot klub oboževalcev).

Temo pa smo podrobneje raziskali še s pomočjo polstrukturiranega intervjuja, saj smo želeli podrobneje spoznati stališča posameznikov. Vzorec sestavlja deset uporabnic interneta, starih od 18 do 55 let, od tega ima sedem srednješolske izobrazbo, le tri pa višjo, visoko ali univerzitetno. Po pregledu intervjujev smo opazili, da je vsem intervjuvankam internet v veliki meri spremenil in olajšal življenje. Kot pozitivne lastnosti so naštele predvsem hitrost in dostopnost do množice podatkov in informacij, prihranek poti in časa ter dopisovanje ter ohranjanje stikov in odnosov s prijatelji in družino. Preverjali smo domnevi, da starost in izobrazba vplivata na mnenje uporabnic interneta. Prva hipoteza je bila, da so mlajše dovzetnejše za uporabljanje svetovnega spleta, zato bodo mnenja, da jim je internet bolj olajšal življenje. Vendar hipoteze ne moremo sprejeti, saj se je izkazalo, da je uporabnicam vseh starosti olajšal življenje. To smo pripisali dejstvu, da so tudi starejše intervjuvanke v starostnem razredu od 26 let do 35 let odgovorile, da jim je internet olajšal življenje na področju študija. Naslednja hipoteza je sledila: bolj izobražene intenzivnejše uporabljajo internet na delovnem mestu, zato posledično niso mnenja, da bi ženske manj uporabljale internet. Izkazalo se je, da le-to domnevo potrjujemo. Razlogi, ki vplivajo na to, da so intervjuvanke menile, da so ženske v isti meri uporabnice interneta so: uporaba interneta na poslovnem področju ter učenje uporabe računalnika v šolah.

4. ZAKLJUČEK

V nalogi smo se ukvarjali predvsem s problematiko odnosa žensk do novih tehnologij, interneta. Skušali smo ugotoviti, kako internet uporabljajo ženske, v kakšni meri ter ali se uporaba razlikuje po izobrazbi in spolu.

Uvodoma smo spoznali, da se je feminizem skozi razna zgodovinska obdobja spreminjal. Zaradi drugačnih pogledov na problematiko žensk v družbi so se feministična gibanja razdelila. Podrobneje smo spoznali radikalni, marksistični in socialistični, liberalni feminizem, eksistencialni, črnski in ekofeminizem. Vsem pogledom je skupno odkriti družbene strukture, ki oblikujejo identitete obeh spolov in njihov odnos med njima ter kakšna zamenjava bi bila ustrezna, da le-te družbene strukture ne »proizvajajo« odnose dominacije (Jeretič 2000: 481).

Nekatere feministke tehnološki napredek razberejo kot še eno metodo patriarhalnega mehanizma zatiranja, druge pa vidijo potencialno osvoboditev v kibernetiki in začnejo načrtovati kibernetiko prihodnost (Squires 2000: 365). Na tej točki se je razvil cyberfeminizem. Cyberfeminizem opisuje in raziskuje nove možnosti in trende, ki so prišli z novo tehnologijo ter s povezavo med ženskami in tehnologijo. Ključni pomen cyberfeminizma je v tem, da lahko spremeni žensko usodo, saj novodobna tehnologija oblikuje družbeni položaj žensk.

V naslednjem podpoglavju smo definirali kibernetiki prostor, ki vključuje področje digitalne komunikacije in predstavlja mrežo med računalniki, modemi in poti, ki povezujejo uporabnike v svetovni splet. Kibernetiki prostor naj bi nam omogočil raztelesenje, saj naj bi si posameznik sam »izbral« identiteto. Uporabnik svetovnega spleta lahko izbere katerekoli fizične lastnosti. Skratka, virtualna identiteta naj bi nam omogočala anonimnost, neprepoznavnost nekaterih zunanjih karakteristik posameznika (spol) ter osebnostih karakteristik posameznika (nekomunikativnost, sramežljivost).

Na začetku razvoja novih tehnologij so razne feministke menile, da moško naravo novih tehnologij v smislu »igračke za fante«. Ker so feministke prepoznale različne vplive tehnologije na posameznikovo življenje (tudi na življenje žensk), so se sodobne feministke distancirale od domnevne feministične tehnofobije. Po desetletjih nasprotovanja tehnologiji so

sedaj mnoge feministke našle nove možnosti za nove zapletene tehnološke inovacije ter optimistično pristopile k razpravam med odnosom med novimi tehnologijami in ženskami. Vendar izkaže se, da ovire za neuporabo in strah pred novimi tehnologijami in internetu še vedno prevladujejo pri ženski populaciji. Tudi obravnavani raziskavi kažeta, da ženske v večji meri vidijo ovire za neuporabo interneta. Na eni strani Američani ne uporabljajo interneta zaradi pomanjkanja zanimanja ter mnenja (45% moških, 58% žensk), da ga ne potrebujejo, med tem ko je v Sloveniji prevladujoč razlog, da je predrag (povprečje 3,6 pri ženskah ter povprečje 3,2 pri moških) (Fallows 2005: 40 in Vehovar in Vukčević 2001: 93).

Po pregledu raziskav bi izpostavili različno uporabo interneta glede na spol. Lahko bi trdili, da se razlike v fizičnem okolju kažejo tudi v virtualnem svetu. Kot ugotavlja raziskava RIS – a je delež uporabnic interneta (61%) manjši kot pri moški populaciji (72%). »Razlika med obema skupinama glede na uporabo interneta je statistično značilna ($X^2 = 5,86$, $df = 1$, $sig = 0,02$).« (Vehovar in Bračko 2007: 5). Prav tako se je izkazalo pri preučevanju polstrukturiranega intervjuja, da tri intervjuvanke menijo, da internet ne izboljšuje položaj žensk, saj stanje v realnem življenju odseva v svet interneta. Sklepamo, da so nekateri postmoderni avtorji preveč optimistični in navdušeni. Na primer, teorija D. Haraway meni, da naj bi kiborg kot mešanica organizma in stroja predstavljal pot, ki vodi iz dualizma, v katerem so razložena naša telesa. V nadaljevanju naj bi kiborg prispeval k utopiji, in sicer svetu brez spola. Vendar različne raziskave razblinjajo ta mit, saj pokažejo, da je uporaba interneta še vedno v domeni moških. Pa ne samo to, ampak pri spremljanju aktivnosti na internetu lahko zaključimo, da se uporaba interneta razlikuje po spolu.

Pri ponovitvi raziskave bi preizkusili, če na mnenje uporabnic interneta vpliva tudi zakonski stan, saj so številne raziskave pokazale, da uporabnice, ki imajo družino še pogosteje uporabljajo internet ter se povezujejo v raznih forumih. Prav tako rezultati projekta Pew Internet & American Life Project kažejo, kako zakonski stan vpliva na uporabljanje interneta. Neporočeni moški so v večji meri uporabniki interneta kot neporočene ženske, med tem ko poročene ženske (75%) v večji meri uporabljajo internet kot poročeni moški (72%). Tako bi lahko preverjali kakšno je njihovo mnenje o povezavi in odnosu med svetovnim spletom in ženskami, ali jim je internet olajšal življenje ter pomagal pri raznih nasvetih glede nege otrok in vzgoji.

5. LITERATURA

- Bell, David (2000): Introduction I: Cybercultures reader: a user's guide. V David Bell in Barbara Kennedy (ur.): *The cybercultures reader*, 1-13. Routledge: London in New York.
- Benedikt, Michael (2000): Cyberspace: First Steps. V David Bell in Barbara Kennedy (ur.): *The cybercultures reader*, 29-45. Routledge: London in New York.
- Bergant, Uroš (2001): Črnobeli mikrobi. *Joker*, 100, 1-3. Dostopno na <http://www.joker.si/article.php?rubrika=1&articleid=558&page=2> (10. september 2008).
- Božič, Natali (2004): *Feminizem in koncepti razlik med spoloma*. Ljubljana: Fakulteta za podiplomski humanistični študij. Dostopno na www.ish.si/~ljish8/files/PDF2005-2006/Bozic-N-Feminizem-2005.pdf (04. avgust 2008).
- Bryman, Allan (2001): *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- eMarketer (2008): *Internet Use Still Heaviest Among Young*. Dostopno na <http://www.emarketer.com/Article.aspx?id=1006281> (05. september 2008).
- European Commission (2006): *Methodological manual for statistics on the Information Society*. Dostopno na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-BG-06-004/EN/KS-BG-06-004-EN.PDF (05. september 2008).
- Fallows, Deborah (2005): *How Women and Men Use the Internet: Women are catching up to men in most measures of online life. Men like the internet for experiences it offers, while women like it for the human connections it promotes*. Washington: Pew / Internet. Pew Internet & American Life Project. Dostopno na http://www.pewinternet.org/pdfs/PIP_Women_and_Men_online.pdf (20. avgust 2008).
- Gledališče (2008): Čarovnik iz OZA. Dostopno na http://predstave.gledalisce.org/carovnik_iz_oza.html (10. september 2008).
- Grey, David E. (2004): *Doing research in the real world*. London: Sage publication.
- Haralambos, Michael in Holborn, Martin (1995): *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
- Haraway, Donna (2000): A cyborg manifesto: Science, technology and socialist-feminism in the late twentieth century. V David Bell in Barbara Kennedy (ur.): *The cybercultures reader*, 291-324. Routledge: London in New York.

- Haraway, Donna (1999): *Opice, kiborgi in ženske: reinvencija narave*. Ljubljana: ŠOU, Študentska založba.
- Haris, Anita (2004): *Future Girl: young women in the twentyfirst century*. New York: Routledge.
- Irigaray, Luce (1995): *Jaz, ti, me, mi: za kulturo različnosti*. Ljubljana: Zavod za odprto družbo.
- Jeretič, Sebastjan (2000): *Feminizem in politika emancipacije*. Teorija in praksa 37(3), 475-493. Dostopno na <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20003jeretic.PDF> (08. avgusta 2008).
- Jogan, Maca (2001): *Seksizem v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kennedy, Barbara (2000): Introduction. V David Bell in Barbara Kennedy (ur.): *The cybercultures reader*, 283-291. Routledge: London in New York.
- Kitchin, Rob (1998): *Cyberspace: The world in the wires*. Chichester.
- Leskošek, Vesna (2002): *Zavrnjena tradicija*. Ljubljana: Založba / *cf.
- Neuman, W. Lawrence (2006): *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. UK: Alyn & Bacon.
- Oblak, Tanja (2000): Mitske podobe o življenju na mreži«: od poljubnih identitet do izgubljenih skupnosti v kibernetnem prostoru. *Teorija in praksa* 37(6), 1052-1068. Dostopno na <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20006oblak.PDF> (15. julija 2008).
- Oblak, Tanja (2002): Internet kot nov dejavnik družbenega razlikovanja?. *Družboslovne razprave* XVIII(40), 107-119. Dostopno na <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr40Oblak.PDF> (15. julija 2008).
- Plant, Sadie (2000): On the matrix, Cyberfeminist simulations. V David Bell in Barbara Kennedy (ur.): *The cybercultures reader*, 323-336. Routledge: London in New York.
- RIS: Raba interneta v Sloveniji (2007): *Letno poročilo o strategiji i2010*. Dostopno na <http://www.ris.org/index.php?fl=2&lact=1&bid=1601&p1=276&p2=285&id=1353&parent=17> (24. september 2008).
- RIS: Raba interneta v Sloveniji (2008): *eMarketer: na spletu v ZDA je več žensk*. Dostopno na <http://www.ris.org/index.php?fl=2&lact=1&bid=8679&menu=0> (15. september 2008).

- Robins, Kevin (2000): Cyberspace and the World We Live In. V David Bell in Barbara Kennedy (ur.): *The cybercultures reader*, 77-96. Routledge: London in New York.
- Sandoval, Chela (2000): New sciences: Cyborg feminism and the methodology of the oppressed. V David Bell in Barbara Kennedy (ur.): *The cybercultures reader*, 374-391. Routledge: London in New York.
- Seybert, Heidi (2007): *Gender differences in the use of computers and the Internet*. Eurostat. Dostopno na <http://www.ifap.ru/library/book243.pdf> (18. avgust 2008).
- Springer, Claudia (2000): Digital rage. V David Bell in Barbara Kennedy (ur.): *The cybercultures reader*, 337-349. Routledge: London in New York.
- Squires, Judith (2000): Fabulous feminist futures and the lure of cyberculture. D V David Bell in Barbara Kennedy (ur.): *The cybercultures reader*, 360-373. Routledge: London in New York.
- Tolić Oraić, Dubravka (2001): Muška moderna i ženska postmoderna. *Kolo* (2), 1-5. Dostopno na <http://www.matica.hr/Kolo/kolo0201.nsf/AllWebDocs/postm> (10. september 2008).
- Trček, Franc (2003): *Problemi informacijske (ne)dostopnosti*. Ljubljana: Zbirka Kiber, Center za prostorsko sociologijo.
- Zdešar, Polona in Zupan, Gregor (2007): Uporaba interneta v gospodinjstvih, Slovenija, 1. četrletje 2007. Ljubljana: *Statistični urad Slovenije*. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=1185 (15. avgusta 2008).
- Vehovar, Vasja in Brečko, Barbara N. (2007): *Uporaba interneta 2007 (#80a) telefonska anketa*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Center za metodologijo in informatiko. Dostopno na http://www.ris.org/uploadi/editor/1210328301Uporaba%20interneta_2007.pdf (10. avgusta 2008).
- Vehovar, Vasja in Vukčević, Katja (2001): *Digitalni razkorak – Slovenija 2001*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Center za metodologijo in informatiko. Dostopno na <http://www.ris.org/uploadi/editor/DigitalniRazkorak.pdf> (10. avgusta 2008).
- Wakeford, Nina (2000): Networking women and grrrls with information/communication technology, Surfing tales of the World Wide Web. V David Bell in Barbara Kennedy (ur.): *The cybercultures reader*, 350-359. Routledge: London in New York.

- Wilbur, P. Shawn (2000): *An archaeology of Virtuality, community, identity*. V David Bell in Barbara Kennedy (ur.): *The cybercultures reader*, 45-56. Routledge: London in New York.
- Wittig, Monique (2000): *Eseji*. Ljubljana: Založba ŠKUC.
- Zaharijević, Adriana (2000): Dodatak 7. *Neko je rekao feminizam?*, 404-411. Dostopno na <http://pescanik.net/old/UserFiles/feminizam/dodatak7.pdf> (10. avgust 2008).

PRILOGE:

Priloga A: Polstrukturirani intervju

POLSTRUKTURIRANI INTERVJU

1. Ali menite, da Vam je internet spremenil življenje? V kakšni meri?
2. Če bi se morali odločiti, zakaj bi se odločili, da Vam je internet otežil življenje ali olajšal?
3. Kakšen odnos menite, da imajo ženske na splošno do svetovnega spleta?
4. Ali se Vam zdi, da na splošno ženske manj uporabljajo internet? Kje mislite, da tičijo razlogi?
5. Ali ste mnenja, da internet izboljšuje današnji položaj žensk v družbi?

DEMOGRAFSKI PODATKI:

1. Starost (obkroži)

1. 18-25
2. 26-35
3. 36-45
4. 46-55
5. 56 ali več

2. Izobrazba (obkroži)

1. nižja
2. poklicna, srednja
3. višja, visoka, univerzitetna
4. več kot univerzitetna

Priloga B: Opis vzorca

GENERACIJA	PSEVDONIM	STAROST	IZOBRAZBA	STATUS
MLAJŠA	Sabina	23	univerzitetna	študent
GENERACIJA	Andreja	25	univerzitetna	raziskovalka
	Lea	26	srednja šola	študent
	Tjaša	28	srednja šola	administrator
SREDNJA	Jasmina	30	srednja šola /	administrator
GENERACIJ			izredni študent	
	Petra	33	višja šola	administrator
	Emira	32	srednja šola /	računovodkinja
			izredni študent	
	Alma	40	srednja šola	administrator
	Sonja	48	srednja šola	komercialistka
	Nada	48	srednja šola	administrator

Priloga C: Prepisi intervjujev

Jasmina, 30 let, srednja šola

1. Ali menite, da Vam je internet spremenil življenje? V kakšni meri? V čem meri?

Najprej sm mislila, da mi ne bo, ampak ko sm se odločila za nadaljevanje šolanja, mi je internet ful olajšal študij. Lahko rečm, da mi je spremenu življenje, ampak ne zdj v takm smislu, da bi mi ga obrnil na glavo.

2. Vam je internet v čem otežil življenje? V čem? Ali Vam ga je olajšal? V čem? Vam ga je v večji meri olajšal ali v večji meri otežil?

Otežu mi ga ni. Olajšu mi ga pa je zarad dostopnosti in hitrosti.

3. Ali se Vam zdi, da na splošno ženske manj uporabljajo internet? Kje mislite, da tičijo razlogi?

Mislm, da enak uporabljajo kt moški. Predvsm zato, kr mislm, da majo ženske znanje za uporabo in mogoče, kr se jim zdi uporaba praktična.

4. Ali mislite, da ženske na drugačen način in za druge namene uporabljajo internet kot moški? Če da, na kakšen način, za kakšne namene?

Lahk bi rekla, da ga uporabljajo za druge namene. Po mojm večina žensk še vedno raj obišče stran z nasveti v zvezi nakupovanja in kako stran o lepotnih in zdravstvene informacije.

5. Ali ste mnenja, da internet izboljšuje današnji položaj žensk v družbi? Na kakšen način?

Da, sem tega mnenja. Z vsmi potrebnimi informacijami, k so dostopne na internetu lahk izboljšujejo svoj položaj in če si želijo ter hočejo te informacije uporabiti v svoj prid bodo korak pred vsemi.

Sabina, 23 let, univerzitetna izobrazba

1. Ali menite, da Vam je internet spremenil življenje? V kakšni meri? V čem meri?

Da, ampak na pozitivn način, kr so mi dostopne vse informacije, omogoča mi prihrank časa, poti. Pomaga mi pr faksu. Negativne posledice vidm predvsm pr raznih spamih, preveč vsiljenih mailov, pa še to ne vem, če so vse inforamcije, k jih dobim na netu pravilne.

2. Vam je internet v čem otežil življenje? V čem? Ali Vam ga je olajšal? V čem? Vam ga je v večji meri olajšal ali v večji meri otežil?

Olajšal mi ga je bol, kr nudi hitrost dostopa do informacij, količina, zanimivost, brezplačnost, dopisovanje, ohranjanje stikov s prjatlji.

3. Ali se Vam zdi, da na splošno ženske manj uporabljajo internet? Kje mislite, da tičijo razlogi?

Ne, mislm, da v isti meri. Na poslovnem področju je nujno znanje uporabe interneta in glede šole uporabljata tut oba spola. Vsi se ga naučijo že v šoli. Msilm, da se ženske zanimajo bolj za uporabnost interneta, moški pa so mal bolj tehnični tipi, v smislu, da bol prpravljajo baze podatkov, sistemov in razne računalniške programe.

4. Ali mislite, da ženske na drugačen način in za druge namene uporabljajo internet kot moški? Če da, na kakšen način, za kakšne namene?

Mislm, da ženske uporabljajo internet za drugačn namen kot moški. Ženske gledajo informacije za šoping, kake mlade uporabnice neta se bol združujejo v forumih, tko da se uporaba med ženskami razlikuje glede starosti. Ženske ga uporabljajo za prenašanje glasbenih fajlov, info glede prireditv, rezervirajo, bol organizacijsko sposobne, pogledajo kolk kej stane, primerjajo.

5. Ali ste mnenja, da internet izboljšuje današnji položaj žensk v družbi? Na kakšen način?

Ja, kr jih izobražuje in izboljšuje njihovo znanje. Oba spola sta na internetu enaka. Na netu ne vidš osebe, tko da so na nek način fizične lastnosti posameznika prikrite. Ponuja jim iste možnosti tudi pri zaposlovanju v smislu teledela.

Alma, 40 let, poklicna ali druga srednja šola

1. Ali menite, da Vam je internet spremenil življenje? V kakšni meri? V čem meri?

Ja, v veliki meri. Zato kr lahko pridm do kakšnih podatkov, katere pa pač potrebujm zlo hitr. Pa na primr, če kej ne vm ne gledam več v enciklopedijo, ampak sm prebrskam po internetu. Pa tut kupujem prek interneta, sej je preprosto, kliknm na izdelk in mi ga dostavjo na dom. Dopisujm se s prijatlji prek maila, kr je velik cenejši kot telefon.

2. Vam je internet v čem otežil življenje? V čem? Ali Vam ga je olajšal? V čem? Vam ga je v večji meri olajšal ali v večji meri otežil?

Mah, ne, v večji meri mi je olajšal življenje. Hitr in bol sem informirana glede dogodka al pa kakih zadev, k jih rabm.

3. Ali se Vam zdi, da na splošno ženske manj uporabljajo internet? Kje mislite, da tičijo razlogi?

Ne, ne mislm, da ga ne uporabljajo tolk manj kot moški. Mogoče je pa razlog čas, k ga ima ženska velik manj kot moški.

4. Ali mislite, da ženske na drugačen način in za druge namene uporabljajo internet kot moški? Če da, na kakšen način, za kakšne namene?

Ja. Moški bol visijo na igricach, seks straneh in avtomobilističnih straneh. Ženske uporabljajo predvsm, da dobijo nasvet glede otrok (vzgoja, bolezen), lepote, prireditiv, koncertov, za nakup knjig, oblačil, za informacijo o seminarjih, verskih dogodkih.

5. Ali ste mnenja, da internet izboljšuje današnji položaj žensk v družbi? Na kakšen način?

Ja, bol povezane so s preostalim svetom. Ženske lahko med sabo komunicirajo ne glede na razdaljo pa delijo izkušnje. Lahk so tut povezane v raznih forumih, združenj, ki pač nastajajo na internetu.

Sonja, 48 let, poklicna ali druga srednja šola

1. Ali menite, da Vam je internet spremenil življenje? V kakšni meri? V čem meri?

Da, velik. Omogoča mi hitr dostop do informacij, razširitev obzorja, hitr stik z ljudmi, ki so geografsko oddaljeni.

2. Vam je internet v čem otežil življenje? V čem? Ali Vam ga je olajšal? V čem? Vam ga je v večji meri olajšal ali v večji meri otežil?

V večji meri mi je olajšal zaradi vsega zgoraj naštetega.

3. Ali se Vam zdi, da na splošno ženske manj uporabljajo internet? Kje mislite, da tičijo razlogi?

Mislím, da ne. Ker poznam velik žensk, ki zelo uporabljajo internet. Še celo obratno mislm, da ženske celo več, kr se mi zdi, da so moški manj tehnični. Na primer vse moje sodelavke aktivno uporabljajo internet in vsakodnevno jim pomagata premagovati najrazličnejše ovire (pri službi,..)

4. Ali mislite, da ženske na drugačen način in za druge namene uporabljajo internet kot moški? Če da, na kakšen način, za kakšne namene?

Da. Ženske uporabljajo bolj za dopisovanje, nakupovanje na domačih spletnih trgovinah in tujih. Moški pa po mojem večinoma pregledujejo bolj športne zadeve, rezultate in igrajo igrice.

5. Ali ste mnenja, da internet izboljšuje današnji položaj žensk v družbi? Na kakšen način?

Ja. Zato kr smo na tekočem z vsem kar se dogaja v svetu in doma.

Emira, 32 let, poklicna ali druga srednja šola

1. Ali menite, da Vam je internet spremenil življenje? V kakšni meri? V čem meri?

Ja. Lažje pridm do informacij, pomaga mi pr šoli. Ni mi pa zdej ful velik spremenu življenje.

2. Vam je internet v čem otežil življenje? V čem? Ali Vam ga je olajšal? V čem? Vam ga je v večji meri olajšal ali v večji meri otežil?

Ja, olajšal mi je življenje, zato kr lažje pridm do informacij, pa ni več tolik telefoniranja, da zveš kaj, pa še to možnost brezplačnega telefonskega pogovora prek interneta.

3. Ali se Vam zdi, da na splošno ženske manj uporabljajo internet? Kje mislite, da tičijo razlogi?

Mislm, da ženske mnj uporabljajo internet. Zakaj? Hmm..., mogoče, kr majo manj časa, pa še velik žensk nima tut dostopa do interneta.

4. Ali mislite, da ženske na drugačen način in za druge namene uporabljajo internet kot moški? Če da, na kakšen način, za kakšne namene?

Da. Ženske uporabljajo bolj za spletno nakupovanje. Moški pa bol za pridobivanje informacij o tehniki, autih. Skratka ženske uporabljajo internet za druge načine.

5. Ali ste mnenja, da internet izboljšuje današnji položaj žensk v družbi? Na kakšen način?

Izboljšuje položaj žensk, kr so na internetu razni forumi, v katerih se lahko ženske med sabo povežejo al pa združujejo, pa si izmenjajo lahk kake nasvete oziroma info na globalni ravni.

Petra, 33 let, visoka šola

1. Ali menite, da Vam je internet spremenil življenje? V kakšni meri? V čem meri?

Mah, nism zdj tist frik, da bi bla odvisna od interneta, pomaga mi le zaradi šole. Drugače ga pa sploh ne bi rabla. Predstavlja mi bol medij, pr katerm lažji pridm do informacij. Ampak zame je preveč statičn, pa mi zato glih najbolj ne ustreza.

2. Vam je internet v čem otežil življenje? V čem? Ali Vam ga je olajšal? V čem? Vam ga je v večji meri olajšal ali v večji meri otežil?

Jah, olajšu mi ga je pr študiju, otežil mi ga je le pri učenju uporabe. Na splošno mi ga je olajšal. Predvsm zaradi prihranka časa pri študiju in službi.

3. Ali se Vam zdi, da na splošno ženske manj uporabljajo internet? Kje mislite, da tičijo razlogi?

Ja. Mogoče, ker so ženske bol zaposlene. Moški pa čekirajo na internetu bol šport in igrajo igrice. Internet predstavlja ženskam ne tolk zabavo kot bolj praktičnost in uporabnost.

4. Ali mislite, da ženske na drugačen način in za druge namene uporabljajo internet kot moški? Če da, na kakšen način, za kakšne namene?

Da. Ženske uporabljajo bolj za službene namene, spletno nakupovanje in študijske obveznosti.

5. Ali ste mnenja, da internet izboljšuje današnji položaj žensk v družbi? Na kakšen način?

Ja, z vidika en medij več, kjer se ženske lahko informirajo.

Lea, 26 let, srednja šola

1. Ali menite, da Vam je internet spremenil življenje? V kakšni meri? V čem meri?

Da, precej. Praktično mam vse na dlani. Na internetu dobim vse informacije, praktično je, ker lahko iščem podatke in razne informacije doma.

2. Vam je internet v čem otežil življenje? V čem? Ali Vam ga je olajšal? V čem? Vam ga je v večji meri olajšal ali v večji meri otežil?

V večji meri mi ga olajšal. Razlogi so: zaradi študija, prihranek časa, poti. To je to.

3. Ali se Vam zdi, da na splošno ženske manj uporabljajo internet? Kje mislite, da tičijo razlogi?

Hmmm... mislm, da. Zato kr moški gledajo bolj šport, stave, igrice. Moški so bolj pripravljeni zabijati čas, med tem ko ženske, k majo na splošno bolj malo prostega časa, delajo s časom bolj preudarno. Moški so bolj tehnični tipi, starejše ženske na primer mislm, da se niso naučile uporabljati internet.

4. Ali mislite, da ženske na drugačen način in za druge namene uporabljajo internet kot moški? Če da, na kakšen način, za kakšne namene?

Da. Ženske velikokrat manj uporabljajo internet zaradi lastne zabave, več zaradi službe, šole, mogoče tudi za kakšne uporabne informacije glede zdravja, vzgoje otrok.

5. Ali ste mnenja, da internet izboljšuje današnji položaj žensk v družbi? Na kakšen način?

Ne mislm, da ne izboljšuje. Zato kr ženske, ki se ne izpostavljajo v realnem življenju, se tudi ne bodo v virtualnem, tko mislm, da ne vpliva na našo vlogo v družbi.

Tjaša, 28 let, srednja šola

1. Ali menite, da Vam je internet spremenil življenje? V kakšni meri? V čem meri?

»Ja, v večji meri. Na primr na delovnm področju mi ga je ful, kr praktično vse poteka elektronsko, pa mi tko prihrani velik časa in nepotrebne papirologije. Na privatnem področju pa glede stika z zunanjim svetom.«

2. Vam je internet v čem otežil življenje? V čem? Ali Vam ga je olajšal? V čem? Vam ga je v večji meri olajšal ali v večji meri otežil?

»Olajšu mi ga je v komunikaciji s prijatelj in družino, lahk pošiljam brezplačno maile, pa prihrani mi pot.«

3. Ali se Vam zdi, da na splošno ženske manj uporabljajo internet? Kje mislite, da tičijo razlogi?

»Mah, se mi ne zdi, da bi ženske manj uporabljale internet. Zdi se mi, da ga predvsem uporabljajo za druge stvari.«

4. Ali mislite, da ženske na drugačen način in za druge namene uporabljajo internet kot moški? Če da, na kakšen način, za kakšne namene?

Da. Ženske gledajo bol spletno nakupovanje, razvedritev, maile, uporbaljjo Facebook, za prenašanje kakih fajlov. Tipi pa bol za igranje, aja največ pa za dovnloadanje in igranje igrice, manj za ostale stvari.

5. Ali ste mnenja, da internet izboljšuje današnji položaj žensk v družbi? Na kakšen način?

Ne, kr sploh ne vem zakaj bi ga. Mislm, da ni razlike po spolu pr uporabi interneta.

Andreja, 25 let, univerzitetna izobrazba

1. Ali menite, da Vam je internet spremenil življenje? V kakšni meri? V čem meri?

Glede na to, da sem že skor generacija, k je rasla z računalniki in internetom, težko rečem, da mi ga je internet spremenil, sigurn pa ful vpliva na moj življenje. Vse informacije so vs čas na dosegu roke, teveja in časopisa skor ne rabm več, v knjižnico skor ne hodm, prijateljske stike pa še bol vzdržujm zaradi interneta,..

2. Vam je internet v čem otežil življenje? V čem? Ali Vam ga je olajšal? V čem? Vam ga je v večji meri olajšal ali v večji meri otežil?

Mislm, da mi je internet v večji meri olajšu življenje kot otežil, lih zarad hitrega in lažjega dostopa do številnih podatkov in informacij.

3. Ali se Vam zdi, da na splošno ženske manj uporabljajo internet? Kje mislite, da tičijo razlogi?

Ne zdi se mi, da bi ženske kej manj uporabljale internet, zdi se mi, da smo na tem področju kar izenačeni. Mogoče ga ženske z družino pol po službi uporabljajo mnj kot moški, amapk po mojem ne prihaja do prevelkih razlik.

4. Ali mislite, da ženske na drugačen način in za druge namene uporabljajo internet kot moški? Če da, na kakšen način, za kakšne namene?

Mislm, da ženske bol pogost uporabljajo internet kot sredstvo komunikacije, pa pogostej se dopisujejo in pogovarjajo preko interneta kot moški, k verjtno pogosteje iščejo kake informacije na internetu.

5. Ali ste mnenja, da internet izboljšuje današnji položaj žensk v družbi? Na kakšen način?

Mislm, da internet ne vpliva bistveno na samo izboljšavo položaja žensk v družbi. Ma pa prov gotov določene prednosti, ki lahk ženskam kot posameznicam olajšajo življenje, kot na primer možnost dela doma, na daljavo zarad uporabe interneta, možnost dostopa do različnih informacij, do katerh prej mogoče niso imele dostopa, ..

Nada, 48 let, srednja šola

1. Ali menite, da Vam je internet spremenil življenje? V kakšni meri? V čem meri?

Internet mi je zelo spremenil življenje. Povečal je možnosti informiranja ter količino informacij ter izboljšal komunikacijo.

2. Vam je internet v čem otežil življenje? V čem? Ali Vam ga je olajšal? V čem? Vam ga je v večji meri olajšal ali v večji meri otežil?

Internet mi je v večji meri olajšal življenje. Informacije dobim hitreje. E – pošta je ceneje kot navadna pošta.

3. Ali se Vam zdi, da na splošno ženske manj uporabljajo internet? Kje mislite, da tičijo razlogi?

Ne vem. Ženske ga manj uporabljajo le zaradi pomanjkanja časa. Ženske manj igrajo igrice, kr tko surfajo, uporabljajo ga za nujne informacije.

4. Ali mislite, da ženske na drugačen način in za druge namene uporabljajo internet kot moški? Če da, na kakšen način, za kakšne namene?

Da. Ženske so bolj praktične, bolj za nakupe, elektronsko pošto.

5. Ali ste mnenja, da internet izboljšuje današnji položaj žensk v družbi? Na kakšen način?

Da, ozaveščenost, informiranje, omogoča cenejše nakupe, recepte in lahko poiščem navodila.